

September 2019

Mælikvarðar um hagsæld og lífsgæði

Stjórnarráð Íslands
Forsætisráðuneytið

Mælikvarðar um
hagsæld og lífsgæði

Tillögur um mælikvarða um hagsæld og lífsgæði

Félagslegir þættir

- Heilsa**
- Lífslíkur
  - Lífslíkur við góða heilsu
  - Neitaði sér um læknisþjónustu
  - Eigið mat á andlegri heilsu
- Menntun**
- Menntunarstig
  - Brotthvarf úr framhaldsskóla
  - Símenntun
- Félagsauður**
- Kosningaþátttaka
  - Stuðningur annarra
  - Þátttaka í skipulögðu félagsstarfi
  - Traust til samborgara
  - Traust til stjórnmalakerfisins
- Öryggi**
- Öruggur í nærumhverfi
  - Þolendur afbrota
- Jafnvægi milli vinnu og einkalífs**
- Löng vinnuvika
  - Óhefðbundinn vinnutími
  - Tvö störf eða fleiri

Umhverfislegir þættir

- Loftgæði og loftslag**
- Svifryk
  - Losun gróðurhús-lofttegunda
- Land**
- Árangur í landgræðslu
  - Náttúruverndarsvæði
- Orka**
- Hlutfall endurnýjanlegrar orku í heildarorkunotkun
- Úrgangur og endurvinnsla**
- Magn heimilissorps
  - Endurvinnsluhlutfall heimilissorps

Efnahagslegir þættir

- Hagkerfið**
- VLF og hagvöxtur
  - Verðbólga
  - Kaupmáttur
  - Skuldir heimila
  - Skuldastaða hins opinbera, heimila og fyrirtækja
- Atvinna**
- Hlutfall starfandi
  - Atvinnuleysi
  - Ekki í vinnu, námi eða starfsþjálfun
  - Starfsánægja
- Húsnæði**
- Verulega íþyngjandi byrði húsnæðiskostnaðar
  - Ástand húsnæðis
- Tekjur**
- Lágtekjuhlutfall
  - Viðvarandi lágar tekjur
  - Skortur á efnis- og félagslegum gæðum
  - Jöfnuður (Gini-stuðull)

Yfirlit yfir stöðu mælikvarða og tenging við heimsmarkmið SP

Merking tákna fyrir mælikvarða:

Betra

Verra

Aðeins ein mæling

Óbreytt (óveruleg breyting sl. fimm ár)

Félagslegir þættir

Heilsa

- Lífslíkur   HM3: Heilsa og vellíðan HM3.4
- Lífslíkur við góða heilsu   HM3: Heilsa og vellíðan HM3.4
- Neitaði sér um læknisþjónustu   HM3: Heilsa og vellíðan HM3.8
- Eigið mat á andlegri heilsu   HM3: Heilsa og vellíðan HM3.4

Menntun

- Menntunarstig   HM4: Menntun fyrir alla HM4.1, HM4.5
- Brotthvarf úr framhaldsskóla   HM4: Menntun fyrir alla HM4.3
- Símenntun   HM4: Menntun fyrir alla HM4.4

Félagsauður

- Kosningaþátttaka   HM16: Friður og réttlæti HM16.6
- Stuðningur annarra   HM3: Heilsa og vellíðan
- Þátttaka í skipulögðu félagsstarfi   HM10: Aukinn jöfnuður HM10.2
- Traust til samborgara   HM16: Friður og réttlæti
- Traust til stjórnmalakerfisins   HM16: Friður og réttlæti HM16.6, HM16.7, HM16.10

Öryggi

- Öryggi í nærumhverfi   HM16: Friður og réttlæti HM16.1
- Þolendur afbrota   HM16: Friður og réttlæti HM16.1

Jafnvægi milli vinnu og einkalífs

- Löng vinnuvika   HM5: Jafnrétti kynjanna HM5.4
- Óhefðbundinn vinnutími   HM5: Jafnrétti kynjanna HM5.4
- Tvö störf eða fleiri   HM5: Jafnrétti kynjanna HM5.4

Efnahagslegir þættir

Heimsmarkmið SP

Undirmarkmið

Hagkerfið	• VLF og hagvöxtur			HM8: Góð atvinna og hagvöxtur	HM8.1
	• Verðbólga			HM8: Góð atvinna og hagvöxtur	HM8.1
	• Kaupmáttur			HM8: Góð atvinna og hagvöxtur	
	• Skuldir heimila			HM8: Góð atvinna og hagvöxtur	
	• Skuldastaða hins opinbera, heimila og fyrirtækja			HM8: Góð atvinna og hagvöxtur	
Atvinna	• Hlutfall starfandi			HM8: Góð atvinna og hagvöxtur	HM8.5
	• Atvinnuleysi			HM8: Góð atvinna og hagvöxtur	HM8.5
	• Ekki í vinnu, námi eða starfsþjálfun			HM8: Góð atvinna og hagvöxtur	HM8.6
	• Starfsánægja			HM8: Góð atvinna og hagvöxtur	
Húsnæði	• Verulega íþyngjandi byrði húsnæðiskostnaðar			HM11: Sjálfbærar borgir og samfélög	HM11.1
	• Ástand húsnæðis			HM11: Sjálfbærar borgir og samfélög	HM11.1
Tekjur	• Lágtekjuhluftall			HM1: Engin fátækt, HM10: Aukinn jöfnuður	HM1.2, HM10.1
	• Viðvarandi lágur tekjur			HM1: Engin fátækt	HM1.2
	• Skortur á efnis- og félagslegum gæðum			HM1: Engin fátækt	HM1.2
	• Jöfnuður (Gini-stuðull)			HM10: Aukinn jöfnuður	HM10.1, HM10.3
Umhverfislegir þættir	• Loftgæði og loftslag			HM11: Sjálfbærar borgir og samfélög	HM11.6
	• Losun gróðurhúslofttegunda			HM13: Aðerðir í loftslagsmálum	HM13.2
Land	• Árangur í landgræðslu			HM15: Líf á landi	HM15.1, HM15.2, HM15.3
	• Náttúruverndarsvæði			HM15: Líf á landi	HM15.4, HM15.9
Orka	• Hlutfall endurnýjanlegrar orku í heildarorkunotkun			HM7: Sjálbær orka	HM7.2, HM7.3
Úrgangur og endurvinnsla	• Magn heimilisúrgangs			HM6: Hreint vatn og hreinlætisaðstaða, HM12: Ábyrg neysla og framleiðsla	HM6.3, HM12.3
	• Endurvinnsluhlutfall heimilissorps			HM11: Sjálfbærar borgir og samfélög, HM12: Ábyrg neysla og framleiðsla	HM11.6, HM12.5

Efnisyfirlit

Yfirlit yfir stöðu mælikvarða	5
Inngangur.....	7
Samantekt	8

1. Áhersla á hagsæld og lífsgæði

1.1. Mælikvarðar við stefnumótunarvinnu	10
1.2 Mælikvarðar – að hverju þarf að huga?	11
1.3 Erlendar fyrirmyndir	12
1.4 Hvað skiptir almenning máli?	13
1.5 Val á mælikvörðum	15

MÆLIKVARÐAR:

2. Félagslegir þættir

2.1. Heilsa	17
2.2 Menntun	21
2.3 Félagsauður	24
2.4 Öryggi íbúa	28
2.5 Jafnvægi milli vinnu og einkalífs	30

3. Efnahagslegir þættir

3.1 Hagkerfið	34
3.2 Atvinna	38
3.3 Húsnæði	43
3.4 Tekjur og eignir	45

4. Umhverfislegir þættir

4.1 Loftgæði og loftslag	49
4.2 Land	51
4.3 Orka	53
4.4 Úrgangur og endurvinnsla	54

VIÐAUKI:

Niðurstöður könnunar Gallups um hagsæld og lífsgæði	57

Inngangur

Í sáttmála stjórnarflokkanna um ríkisstjórnarsamstarf og eflingu Alþingis er kveðið á um að settir verði á fót þverpólítískir hópar í samráði við viðkomandi fagráðherra, m.a. um þróun mælikvarða um hagsæld og lífsgæði. Slíkir mælikvarðar auðvelda stjórnvöldum að fylgjast með þróun og breytingum í samfélaginu og styðja við stefnumótun og ákvarðanatöku. Með þessu ákvæði í stjórnarsáttmálanum tók ríkisstjórnin upp mál sem hefur verið í alþjóðlegri umræðu um betri skilning á velsæld, velmegun og félagslegum framförum. Hugmyndin er að með skilvirkari söfnun, greiningu og framsetningu á gögnum sem mæla hagsæld og lífsgæði geti lönd tryggt og aukið velsæld allra í samfélaginu.

Eftirtaldir aðilar voru skipaðir í nefndina:

Lárus Blöndal, tilnefndur af forsætisráðuneytinu, formaður,

Fjóla Agnarsdóttir, tilnefnd af fjármála- og efnahagsráðuneytinu,

Herdís H. Schopka, tilnefnd af umhverfis- og auðlindaráðuneytinu,

Siv Friðleifsdóttir, tilnefnd af velferðarráðuneytinu (núverandi félagsmálaráðuneyti og heilbrigðisráðuneyti),

Kolbeinn Hólmar Stefánsson, tilnefndur af Hagstofu Íslands,

Andrés Ingi Jónsson, tilnefndur af meirihluta Alþingis,

Bryndís Haraldsdóttir, tilnefnd af meirihluta Alþingis,

Kristín Vala Ragnarsdóttir, tilnefnd af minnihluta Alþingis,

Sigurður Snævarr, tilnefndur af minnihluta Alþingis.

Fyrsti fundur nefndarinnar var haldinn 31. október 2018 og alls urðu fundirnir 27.

Birna Sigurðardóttir, Björn Helgi Barkarson, Jóna Guðný Eyjólfsdóttir og Darri Eyþórsson störfuðu einnig með nefndinni í forföllum fastra nefndarmanna. Í viðauka skýrslunnar er að finna niðurstöður úr könnun Gallup á hvaða þættir skipta landsmenn mestu máli varðandi hagsæld og lífsgæði.

Samantekt

Þegar fjallað er um hagsæld og lífsgæði þjóða er ekki nóg að horfa eingöngu til efnahagslegra þátta eins og vergrar landsframleiðslu eða hagvaxtar. Einnig þarf að mæla aðra þætti sem hafa áhrif á daglegt líf fólks, eins og heilsu, húsnæði, atvinnu, menntun, tekjur, gæði lofts og vatns svo eitthvað sé nefnt. Það er því mikilvægt að taka saman mælingar sem gefa góða yfirsýn og geta legið til grundvallar mati á hagsæld og lífsgæðum á Íslandi.

Mörg ríki og alþjóðastofnanir hafa útbúið söfn mælikvarða um hagsæld og lífsgæði og er þessum mælikvörðum ætlað að horfa breitt yfir og vera upplýsandi fyrir stefnumótun stjórnvalda en ekki veita nákvæma lýsingu á öllum þáttum velsældar. Þróun slíkra mælikvarða er skref í þá átt að tryggja sameiginlegan skilning á því hvaða þættir gera líf okkar betra. Á alþjóðavísu er víða unnið að mótun mælikvarða og taka Íslendingar þátt í þeirri vinnu.

Almenningur á Íslandi telur heilsu (þ.e. góða heilsu og aðgengi að heilbrigðisþjónustu) vera það sem mestu máli skiptir varðandi eigin lífsgæði samkvæmt skoðanakönnun sem nefndin lét gera. Næst koma samskipti (þ.e. vinir, fjölskylda, nágrannar og samstarfsfólk), svo húsnæði (öruggt húsnæði, húsnæðiskostnaður, framboð húsnæðis) og afkoma (tekjur, eignir og örugg afkoma).

Mælikvarðarnir til að meta hagsæld og lífsgæði landsmanna eru í þremur þáttum að tillögu nefndarinnar:

1. félagslegir,
2. efnahagslegir,
3. umhverfislegir.

Mælikvarðar í aðal- og undirflokkum eru samtals 39. Við mat á breytingum undanfarinna 5 ára höfðu 19 mælikvarðar þróast í jákvæða átt, 6 staðið í stað og 7 höfðu þróast til verri vegar. Fyrir 7 mælikvarða er aðeins til ein mæling í dag og er mikilvægt að fjölga mælingum og auka tíðni þeirra. Hafa ber í huga að slíkur samanburður á milli tímabila er vandmeðfarinn. Þannig getur t.d. verið jákvætt að hagnóttur minnki eftir mikið þensluskeið.

Skortur á upplýsingum um það sem snýr að umhverfi annars vegar og skortur á mælingum sem snúa að félagsauð og samspili vinnu og einkalífs hins vegar torveldar val á mælikvörðunum um hagsæld og lífsgæði. Mikilvægt er að styðja við kerfisbundna öflun gagna og miðlun upplýsinga á þessum sviðum.

Ýmis alþjóðasamtök og -stofnanir hafa útbúið samsetta mælikvarða þar sem vigtaðir eru saman ýmsir þættir velferðar sem gefa eina niðurstöðu. Ríkjum er síðan raðað eftir því hvernig þau skora í þessu samsetta mati. Í mælikvörðum einstakra ríkja, þar á meðal í tillögum nefndarinnar, er ekki farin sú leið að vigta saman ólíka mælikvarða og fá eina niðurstöðu heldur er búin til heildstæð mynd sem unnt er að nýta til stefnumótunar. Nefndin væntir þess að stjórnvöld skoði þessa mælikvarða með hliðsjón af því hvernig þeir geta nýst sem best við stefnumótun á málefnasviðum ríkisins.

Nefndin leggur til að Hagstofu Íslands verði falið að halda utan um mælikvarða um hagsæld og lífsgæði enda falla þeir vel að annarri sambærilegri vinnu innan stofnunarinnar, eins og félagsvísu og mælingum fyrir heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna. Mælikvarðarnir byggjast einnig að stærstum hluta á gögnum Hagstofunnar. Lagt er til að henni verði falið að annast söfnun upplýsinga, að útfæra miðlun mælikvarðanna og að meta mögulega sundurliðun gagna. Hagstofunni verði falið að þróa vísana áfram í samvinnu við helstu haghafa.

Samandregið eru tillögur nefndarinnar fjórar:

1. 39 mælikvarðar um velsæld og lífsgæði eru lagðir fram til frekari umræðu.
2. Lagt verði í vinnu við að bæta úr skorti á tölulegum gögnum um umhverfismál og félagsauð.
3. Stjórnvöld móti afstöðu til þess með hvaða hætti þau nýta sér mælikvarðana við stefnumótun.
4. Hagstofunni verði falið að halda utan um mælikvarðana enda falli þeir vel að annarri sambærilegri vinnu innan stofnunarinnar, eins og félagsvísu og mælingum um heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna.

1. Áhersla á hagsæld og lífsgæði

Þegar meta á velsæld þjóða er ekki nóg að horfa eingöngu til efnahagslegra þátta eins og vergrar landsframleiðslu eða hagvaxtar heldur þarf einnig að taka tillit til félagslegra þátta og umhverfis. Það er ekki nóg að mæla bara stærð og vöxt hagkerfisins, það þarf líka að mæla allt það sem hefur áhrif á líf fólks. Það þarf að meta hvernig því líður, heilbrigði, húsnæði, hvernig tengsl fólks við aðra eru og hvort fólk hafi yfir höfuð tíma fyrir sjálft sig, fjölskyldu og áhugamál. Skoða þarf hvernig gæði samfélagsins skiptast milli íbúanna og hvaða áhrif aukin framleiðsla og vöxtur hafa á umhverfið. Það er því mikilvægt að taka saman mælingar eða mælaborð sem gefa góða yfirsýn og geta legið til grundvallar mati á lífsgæðum á Íslandi ásamt hefðbundnum hagsældarmælingum, því þarf mælaborðið að fela í sér, auk hagsældarmælinganna, mælingar á umhverfis- og félagslegum þáttum er varða lífsgæði almennings. Það er mikilvægt að hægt sé að bera mælingarnar saman við mælingar annarra landa og að þær séu samanburðarhæfar yfir tíma.

Þetta er í takt við það sem er að gerast í löndunum í kringum okkur og hjá alþjóðastofnunum, þ.e. verið er að skilgreina söfn mælikvarða á velsæld þjóða. Þessum mælikvörðum er ætlað að vera upplýsandi fyrir stefnumótun stjórnvalda en ekki veita nákvæma lýsingu á öllum þáttum velsældar. Ekkert eitt sett af mælikvörðum nær utan um allt sem skiptir máli fyrir sérhvern einstakling, fjölskyldu eða samfélag og því þurfa mælikvarðarnir að horfa breitt yfir og veita yfirsýn. Öðrum söfnum mælikvarða er ætlað að kafa dýpra ofan í ákveðna málaflokka, eins og t.d. félagsvísur Hagstofu Íslands, lýðheilsuvísur landlæknis og Reykjavíkurborgar.

1.1 Mælikvarðar við stefnumótunarvinnu

Þróun mælikvarða um hagsæld og lífsgæði er mikilvægt skref í þá átt að tryggja sameiginlegan skilning á því hvaða þættir gera líf okkar betra. Það skiptir máli í allri umræðu að það sé samstaða um við hvaða mælingar eigi að styðjast þegar rætt er um hagsæld og lífsgæði. En hvernig geta mælikvarðar hjálpað við stefnumótun? Mælikvarðar og gögn geta haft áhrif á stefnumótun á ýmsan hátt. Allt frá því að hafa áhrif á opinbera umræðu um hvaða málefni skuli setja í forgang á hverjum tíma, yfir í að meta árangur af ákveðnum aðgerðum stjórnvalda. Mælikvarðar gagnast best á þremur stigum í stefnumótun og áætlanagerð, við forgangsröðun, við eftirlit og við mat á árangri.

Forgangsröðun. Mælikvarðar hjálpa til við að ákveða hvað er sett á dagskrá hverju sinni. Með þeim er mat lagt á stöðu og þróun mála á ýmsum sviðum. Stjórnvöldum er þannig auðveldað að meta hvað betur megi fara og á hvaða sviðum þau eigi að beita sér.

Eftirlit. Frumskilyrði fyrir því að meta áhrif stefnu er að það sé fylgst með því hvernig henni er framfylgt, bæði á meðan henni er hrundið af stað og eftir að framkvæmd lýkur. Meta þarf hvað var lagt í framkvæmd stefnunnar, fylgjast með því hvernig gengur og síðan að meta áhrifin. Það er því nauðsynlegt að hafa viðmið áður en farið er af stað svo hægt sé að meta útkomuna.

Mat á árangri. Þegar innleiðingu er lokið þarf að meta hvort framkvæmd stefnunnar hafi skilað því sem stefnt var að og ákveða hvort það eigi að hætta við, endurmeta stefnuna eða halda áfram með óbreytta stefnu.

Ýmsir mælikvarðar um hagsæld og lífsgæði eru vel þekktir og eru notaðir við stefnumótun í dag. Ráðuneyti og stofnanir fylgjast nú þegar vel með mælingum sem snúa að þeirra málaflokkum eins og til dæmis mælingum á vinnumarkaði, menntun, húsnæði og heilsu svo eitthvað sé nefnt. Með því að setja fram heildstætt safn mælikvarða um hagsæld og lífsgæði er ekki einblínt á hvert málefnavið fyrir sig og færi gefst á að horfa á heildarmyndina þegar áætlanir og stefnur eru mótaðar. Fyllri og margþættari mynd fæst af stöðunni og það getur hjálpað til við samþættingu stefnumótunar þvert á stjórnkerfið. Opinberar stofnanir vinna oft í sílóum og starfsmenn þeirra velta fyrst og fremst fyrir sér þeim málaflokki sem þeir bera ábyrgð á án þess að hugsa um áhrif aðgerða í víðara samhengi. Samþætting þessara velsældarviðmiða getur orðið til þess að auka samtal og samstarf milli opinberra stofnana þegar kemur að stefnumótun.

Verið er að skoða með hvaða hætti er hægt að auka velsældaráherslur í ríkisfjármálum á Íslandi en í sumum ríkjum OECD byggist forgangsroðun við fjármálagærð á mælanlegri velsæld þegnanna. Íslensk stjórnvöld eru þátttakendur í hópi nokkurra ríkja um velsældarhagkerfi, *Wellbeing Economy Governments*. Markmiðið er að stuðla að samvinnu stjórnvalda, sem vilja dýpka skilning á hugtakinu velsæld og innleiða í stefnumótun; taka hugmyndina um velsæld frá fræðilegri umræðu að veruleika. Í þessum hópi velsældarríkja eru einnig Skotar og Nýsjálendingar og er þátttaka fleiri ríkja í skoðun.

Nýsjálendingar eru einna lengst komnir í innleiðingu velsældarmælikvarða og hafa innleitt þá í fjárlagaramma sinn. Mælikvörðunum er ætlað að meta langtímaáhrif af ákvörðunum stjórnvalda við fjárlagagerðina á lífsgæði fólks. Dæmi um slíkan mælikvarða í fjárlögunum er mæling á barnafátækt. Þegar stofnað er til nýrra útgjalda þarf að fylgja rökstuðningur um hvaða áhrif sú aðgerð mun hafa t.d. á barnafátækt. Ráðherrum er þannig gert að rökstyðja hvernig ákvarðanir um útgjöld hafa mælanleg jákvæð áhrif á líf fólks.

1.2 Mælikvarðar – að hverju þarf að huga?

Við val á mælikvörðum þarf að huga að nokkrum þáttum. Það þarf að vera skýrt hvað á að mæla og til hvers. Þegar skilgreint hefur verið hvað á að mæla þarf að athuga hvort viðfangsefnið sé mælanlegt, hvort gögn séu til og hversu auðvelt er að nálgast þau. Ef engin gögn eru til og hefja þarf nýja gagnasöfnun þarf að meta hver kostnaðurinn verður og hvort hann sé réttlætanlegur eða hvort hægt sé að nota önnur gögn, sem fanga sama eða svipað viðfangsefni.

Mikilvægt er að gagnasöfnun sé reglubundin og gögn séu tímanleg, þ.e. eins nálægt viðmiðunartímabili og hægt er. Tíðni mælinga er lykilþáttur fyrir mælikvarða, sem eiga að rekja þróun hagsældar og lífsgæða yfir tíma. Það er heppilegast að nota mælingar sem er safnað á ársgrundvelli. Í sumum tilfellum er hægt að notast við mælingar, sem er safnað sjaldnar, eins og annað hvert ár. Mikilvægt er að tímanleiki mælinga sé viðunandi þannig að mælikvarðarnir komist sem næst því að gefa mynd af stöðunni eins og hún er í samtímanum.

Mælingarnar á bak við mælikvarðann verða að vera áreiðanlegar. Ef þættir sem hafa áhrif á viðfangsefnið breytast ætti mælingin að breytast líka. Ef mæling breytist lítið eða ekkert þarf það að vera vegna þess að þeir þættir sem hafa áhrif á hana hafa annað hvort ekki breyst eða breyst í mismunandi áttir, ekki vegna þess að mælingin sjálf sé tiltölulega ónæm fyrir breytingum þeirra þátta sem hún á að endurspegla.

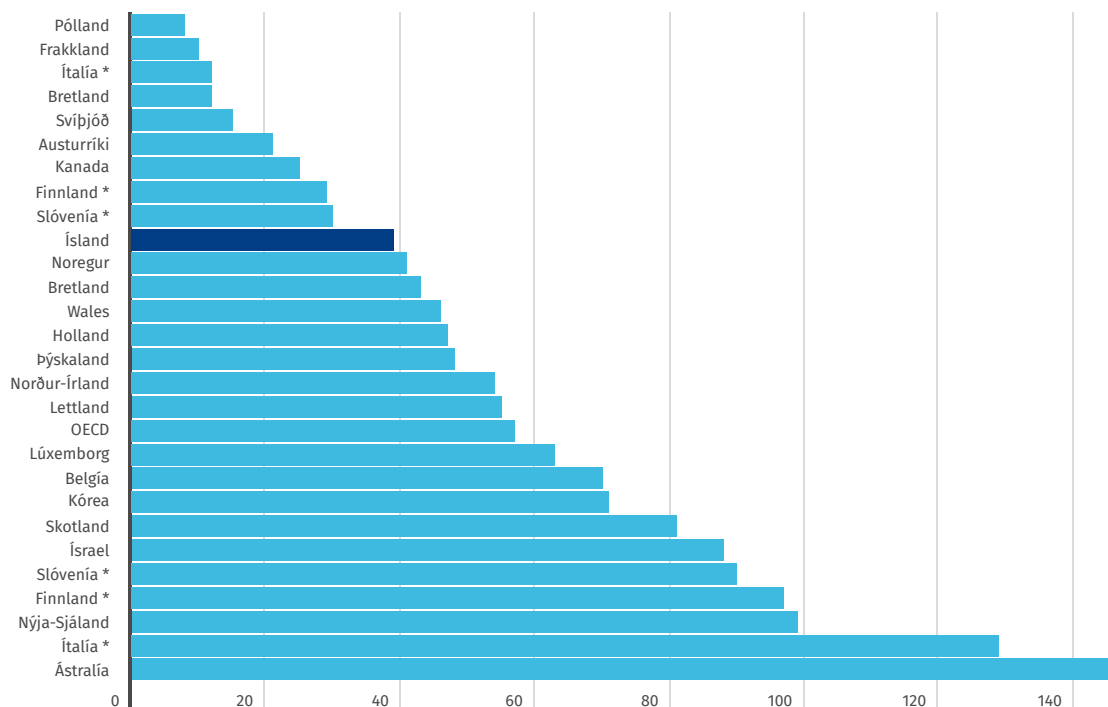
Þá er æskilegt að hægt sé að brjóta mælinguna niður á þjóðfélagshópa til að draga fram mismunandi stöðu þeirra. Vissar mælingar eru þó þess eðlis að þær endurspegla fyrst og fremst umhverfi fólks og efnahagslegar aðstæður en slíkar mælingar er eðli málsins samkvæmt ekki hægt að brjóta niður eftir þjóðfélagshópum.

Mikilvægt er að hafa í huga að þegar kemur að mælikvörðum er magn ekki það sama og gæði. Of margir vísar geta valdið því að það verður erfitt að sjá heildarmyndina. Nauðsynlegt er að finna jafnvægi milli fjölda mælikvarða og draga saman mælingar sem gefa sem réttasta mynd af hagsæld og lífsgæðum í stað þess að birta allar mælingar sem hægt er að tengja við þá þætti velferðar sem verið er að skoða hverju sinni.

1.3 Erlendar fyrirmyndir

Nefndin kynnti sér sambærilega vinnu annarra landa og alþjóðastofnana. Allur gangur er á því hversu marga mælikvarða löndin setja fram, allt frá 10-15 í Svíþjóð og Frakklandi til hátt í 150 í Ástralíu. Engin samræmd aðferðafræði er á bak við það hvernig mælikvarðarnir eru ákveðnir eða hversu margir þeir eiga að vera. Einnig er það ólíkt eftir löndum hvaða aðili stýrir því verki. Í sumum löndum er unnið undir forystu forsætisráðuneytisins eða forystu annarra ráðuneyta en í þeim tilvikum er ætlunin oftast að nota mælikvarðana við stefnumótun stjórnvalda. Í mörgum löndum er það hagstofa eða sambærileg stofnun sem hefur frumkvæði að því að taka saman mælikvarðana. Mælikvarðarnir taka þá ekki mið af þörfum stjórnvalda á sama hátt og þegar vinnunni er stýrt af fagráðuneytum.

Fjöldi mælikvarða eftir löndum

* Finnar, Ítalir og Slóvenar gefa út tvær útgáfur af mælikvörðum

Heimild: OECD

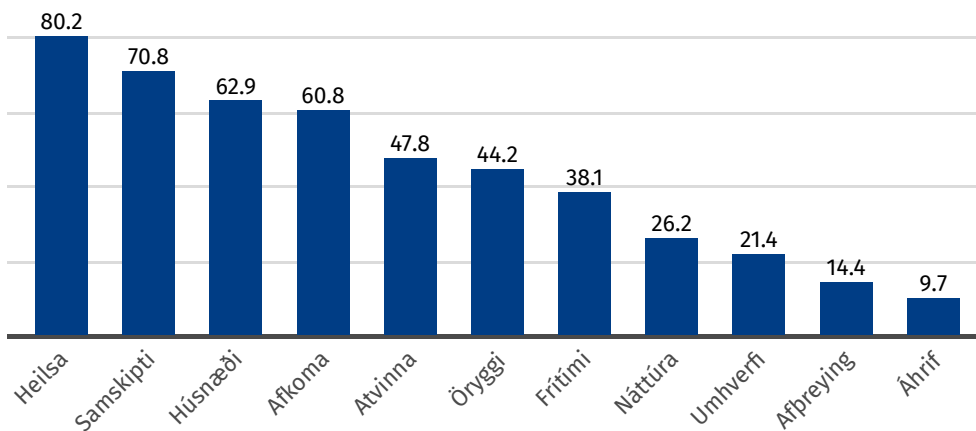
OECD leggur áherslu á að ekki er eingöngu hægt að horfa til efnahagslegra þátta þegar meta á lífsgæði þjóðar. OECD birtir lífsgæðavísitölu, **Better Life Index**, þar sem skoðaðir eru 11 þættir: húsnæði, afkoma eða tekjur, vinnumarkaður, samfélag, menntun, umhverfi, borgaraleg þátttaka, heilsa, lífsánægja, öryggi samfélagsins og jafnvægi vinnu og einkalífs. Hver þessara 11 þátta er svo mældur með nokkrum mælikvörðum. Val þessara þátta og mælikvarða byggist á áratugareynslu OECD við rannsóknir og ráðgjöf. OECD telur þá vera kjarnaðætti fyrir velsæld í merkingunni lífskjör og lífsgæði. Á heimasíðu verkefnisins getur notandi búið til sína eigin lífsgæðavísitölu með því að raða þáttunum í mikilvægisröð og hafa flestir sett heilsu í fyrsta sæti.

1.4 Hvað skiptir almenning máli?

Fjöldi þátta hefur áhrif á velsæld þjóðar, má nefna afkomu þjóðarbúsins, ástand náttúrunnar, sjálfbærni, jöfnuð, lífsgæði og velferð einstaklinganna. Þó nokkuð er til af tölfræðilegum upplýsingum um marga af þessum þáttum en minna er vitað um það hvað raunverulega skiptir máli fyrir einstaklinga þegar þeir meta fyrst eigið líf og svo samfélagið í heild. Við þróun mælikvarða um velsæld hafa lönd farið ýmsar leiðir við að leggja mat á hvaða þættir skipta mestu máli varðandi velsæld íbúanna þegar kemur að þeirra eigin lífi og hvað skiptir mestu fyrir samfélagið í heild. Mörg lönd hafa látið framkvæma kannanir og önnur hafa leitað eftir framlagi íbúa eftir öðrum leiðum eins og samtali á netinu eða íbúafundum.

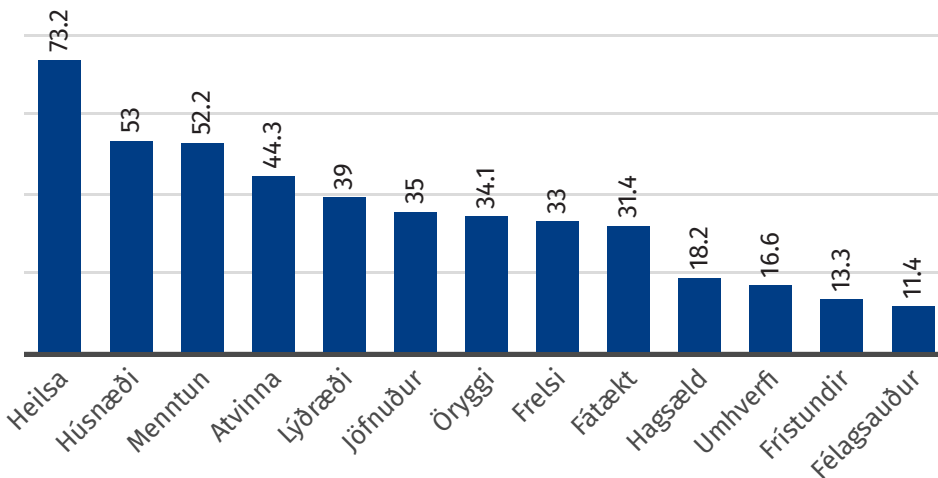
Fólk getur haft ólíkar skoðanir á því hvað skiptir það mestu máli varðandi eigin lífsgæði, þ.e. hvað gerir lífið gott og fólk getur einnig haft ólíkar skoðanir á því hvernig samfélagið eigi að vera skipulagt, þ.e. hvað einkenni góð samfélög. Til að komast að því hvaða þættir skipta landsmenn mestu máli var Gallup falið að framkvæma könnun þar sem þátttakendur voru beðnir um að raða þáttum sem snúa að hagsæld og lífsgæðum í mikilvægisröð. Annars vegar voru þátttakendur beðnir um að raða þáttunum eftir mikilvægi þeirra fyrir eigin hagsæld og lífsgæði og hins vegar hvaða þættir skipta mestu fyrir samfélagið. Þáttunum er síðan gefin mikilvægis Einkunn sem er reiknuð út frá 10 efstu sætunum. Það sem skiptir mestu máli fær 100, næstmestu máli 90 og svo koll af kolli.

Þættir sem skipta máli fyrir eigin lífsgæði

Þátttakendur töldu heilsu (þ.e. góða heilsu og aðgengi að heilbrigðisþjónustu) skipta mestu máli varðandi eigin lífsgæði, því næst samskipti (þ.e. vinir, fjölskylda, nágrannar og samstarfsfólk), svo húsnæði (öruggt húsnæði, húsnæðiskostnaður, framboð húsnæðis) og afkoma (tekjur, eignir og örugg afkoma)

Þættir sem einkenna gott samfélag

Heilsa (þ.e. góða heilsu og aðgengi að heilbrigðisþjónustu) var einnig það sem mestu máli skipti hjá þátttakendum varðandi þætti sem einkenna gott samfélag, því næst húsnæði (öruggt húsnæði, húsnæðiskostnaður), svo menntun (allir hafi aðgang að menntun við hæfi) og atvinna (nægt framboð starfa, lítið atvinnuleysi).

Niðurstöðurnar eru í takt við niðurstöður annarra landa og alþjóðastofnana á borð við OECD þar sem heilsa er oftast mikilvægasti þátturinn í OECD löndum. Aðrir þættir sem teljast meðal mikilvægustu þáttanna í OECD-löndunum eru samskipti, húsnæði, menntun og atvinna líkt og á Íslandi. Þessi röðun þýðir ekki að þeir þættir sem skora lægra skipti ekki máli heldur er mikilvægt að ná því fram hvar áhersla almennings liggur þegar þátttakendur standa frammi fyrir því að þurfa að raða þáttunum í mikilvægisröð.

1.5 Val á mælikvörðum

Nefndin hefur skilgreint þrjá þætti með þrettán undirflokkum. Þættirnir eru félagslegir, efnahagslegir og umhverfislegir. Nefndin hefur síðan valið 39 mælikvarða sem lýsa stöðu og þróun hagsældar og lífsgæða allra undirflokka. Eftir því sem við á eru mælikvarðarnir sambærilegir við mælikvarða sem eru gefnir út í öðrum löndum og af alþjóðastofnunum á borð við Eurostat og OECD. Með því að skoða mælikvarðana er hægt að sjá hvort hagsæld og lífsgæði hafi aukist, staðið í stað eða dalað yfir tíma. Þó svo að sú þróun sem mælikvarðarnir sýna geti verið háð pólitískri túlkun á hverjum tíma eru þeir hlutlægur grundvöllur fyrir umræður um stöðu samfélagsins. Mælikvarðarnir um hagsæld og lífsgæði taka mið af heimsmarkmiðum Sameinuðu þjóðanna um sjálfbæra þróun.

Mælikvarðarnir eru í þremur þáttum:

Félagslegir: Heilsa, menntun, félagsauður, öryggi íbúa og jafnvægi milli vinnu og einkalífs.

Efnahagslegir: Hagkerfi, atvinna, húsnæði og tekjur.

Umhverfislegir: Loftgæði og loftslag, land, orka og úrgangur og endurvinnsla.

MÆLIKVARÐAR

2. Félagslegir þættir

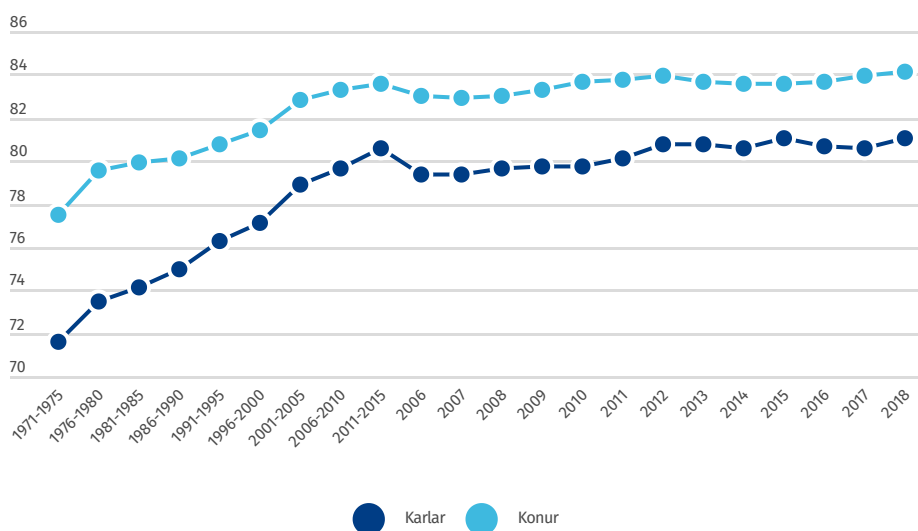
2.1 Heilsa

Rannsóknir sýna að heilsa er undantekningarlítið á meðal þeirra þátta sem fólk metur mikilvægasta fyrir lífsgæði. Heilsa er mikilvæg í sjálfri sér en hefur einnig áhrif á aðra mikilvæga þætti eins og getu til að starfa á vinnumarkaði, afla tekna, afla sér menntunar og taka fullan þátt í samfélaginu að öðru leyti.

2.2.1 Lífslíkur

Erfitt er að mæla almennt heilsufar íbúa, heilbrigðisþjónustu og framfarir í læknavísindum með einum mælikvarða. Lífslíkur við fæðingu eru þó ágætur mælikvarði, sem sýnir hve mörg ár einstaklingur á að meðaltali ólifuð við fæðingu, ef miðað er við aldursbundna dánartíðni mannfjöldans. Ýmsir þættir hafa áhrif á lífslíkur við fæðingu, svo sem hagsældarstig samfélagsins, heilbrigðir lífshættir, menntunarstig og aðgengi að heilbrigðisþjónustu og gæði hennar. Aldursbundin dánartíðni hefur lækkað á undanförunum áratugum og má vænta þess að fólk lifi að jafnaði lengur en reiknuð meðalævi segir til um. Gögn fyrir mælikvarðann eru til hjá Hagstofu.

Mynd 1: **Meðalævilengd 1971-2018**

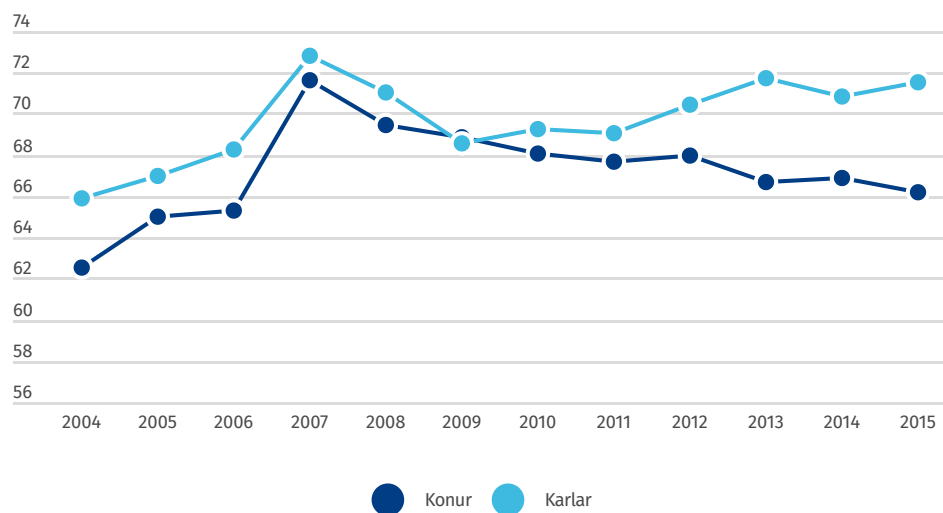

Lífslíkur á Íslandi eru með þeim hæstu í Evrópu. Á 10 ára tímabili (2008–2017) var meðalævi karla lengst í Sviss 80,7 ár og skipuðu þeir fyrsta sætið í Evrópu. Fast á hæla þeim komu karlar á Íslandi (80,6). Á sama tíma var meðalævi kvenna lengst á Spáni (85,7) en konur á Íslandi voru sex sætum neðar (84,0).

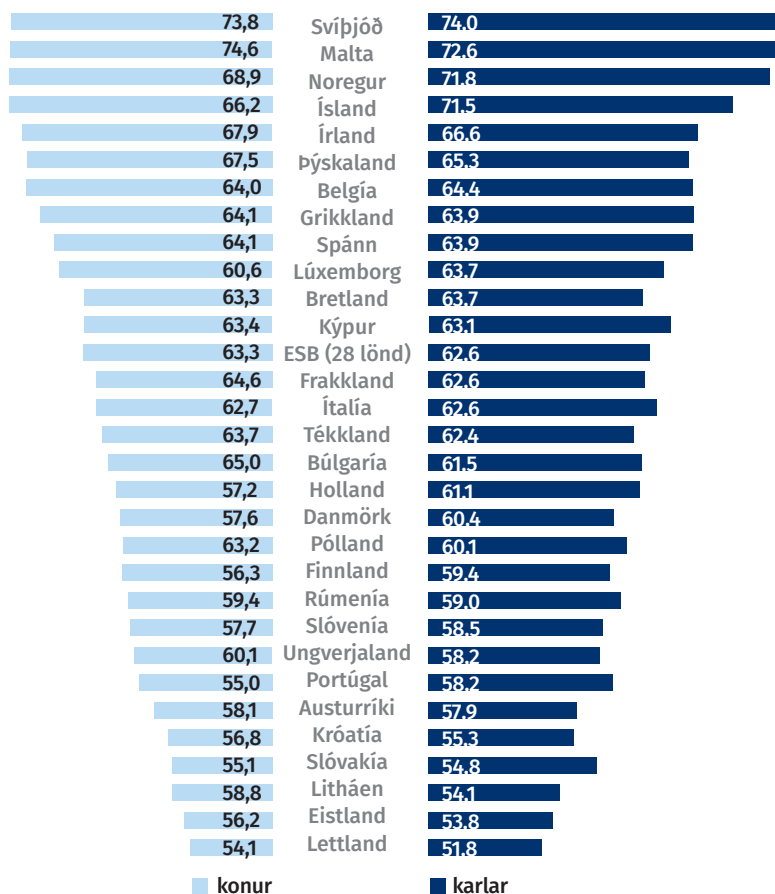
2.1.2 Líflíkur við góða heilsu

Líflíkur við góða heilsu er jafn-mikilvægur mælikvarði því hann segir til um hversu lengi fólk má vænta þess að lifa án þess að vanheilsa hamli daglegu lífi. Mælikvarðinn er fenginn með reiknilíkani sem byggist í senn á lýðfræðiupplýsingum og heilsu-mælingum sem er safnað í úrtaksrannsóknnum. Gögnum fyrir þessa mælingu er safnað árlega af Hagstofu Íslands.

Mynd 2. Líflíkur við góða heilsu eftir kyni 2004-2015

Mynd 3. Líflíkur við góða heilsu eftir kyni 2015

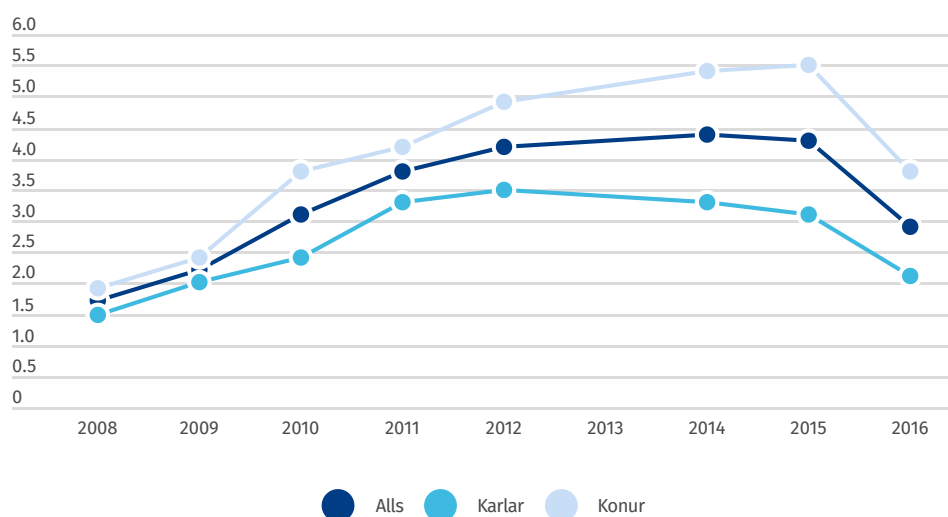

Þó að konur geti vænst þess að lifa lengur en karlar á Íslandi geta karlar vænst fleiri ára við góða heilsu. Samkvæmt nýjustu mælingu á lífslíkum við góða heilsu, frá 2015, konur fæddar það ár vænst 66,2 árum og karlar 71,5 árum. Fjöldi ára við góða heilsu er engu að síður með hærra mótí fyrir bæði kyn í samanburði við önnur Evrópulönd.

2.1.3 Hlutfall fólks sem neitaði sér um lækniþjónustu

Hlutfall fólks sem neitaði sér um lækniþjónustu þótt það þyrfti á henni að halda er mæling á aðgengi að heilbrigðisþjónustu. Ýmsir þættir hafa áhrif á aðgengi að slíkri þjónustu, svo sem kostnaður og framboð á þjónustu í nærumhverfinu. Þessari mælingu er safnað árlega af Hagstofu Íslands fyrir Evrópsku lífshjararannsóknina (EU-SILC)

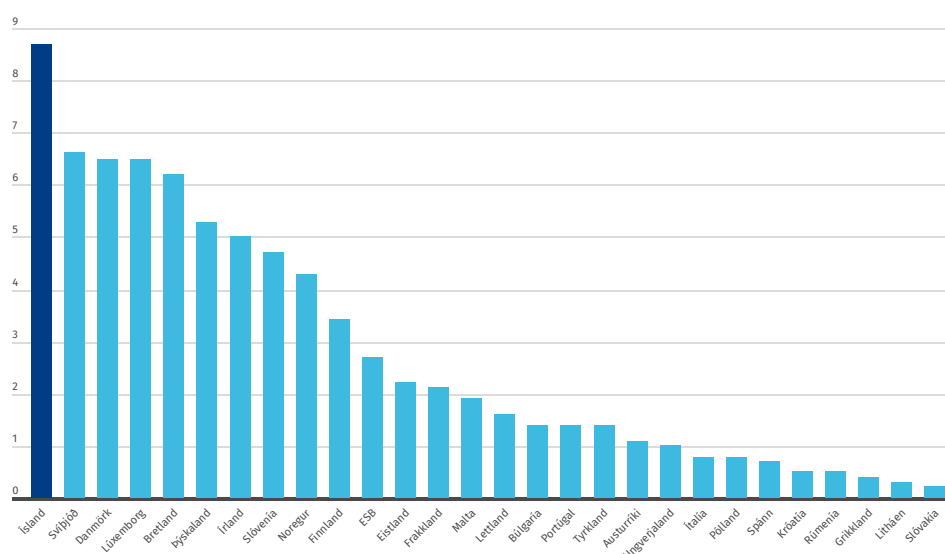
Mynd 4. Hlutfall fólks sem neitar sér um lækniþjónustu 2008-2010

2.1.4 Eigið mat á andlegri heilsu

Víða á Vesturlöndum, svo sem í Bretlandi og annars staðar á Norðurlöndunum, eru vaxandi áhyggjur af þróun geðheilsu, sér í lagi á meðal yngra fólks. Ýmsar leiðir eru til að safna gögnum um geðheilsu. Landlæknisembættið notar til dæmis sjálfsmat þar sem fólk er beðið að leggja mat á eigin geðheilsu. Önnur og betri leið er að spyrja fólk út í tiltekin einkenni án þess að tengja það sérstaklega við undirliggjandi vandamál og telja svo svörin saman líkt og er gert í evrópsku heilsufarsrannsókninni (EHIS). Gögnum evrópsku heilsufarsrannsóknarinnar er þó aðeins safnað á um fimm ára fresti en gagnasöfnun Landlæknisembættisins er tíðari.

Mynd 5. **Hlutfall kvenna á aldrinum 15-24 ára með alvarleg þunglyndiseinkenni 2014**

Samkvæmt mælingu evrópsku heilsufarsrannsóknarinnar sem var framkvæmd á Íslandi haustið 2015 mældust tæp 9% kvenna á aldrinum 15-24 ára með alvarleg þunglyndiseinkenni, en það var hæsta hlutfallið fyrir þennan aldurshóp í Evrópu í þeirri umferð heilsufarsrannsóknarinnar.

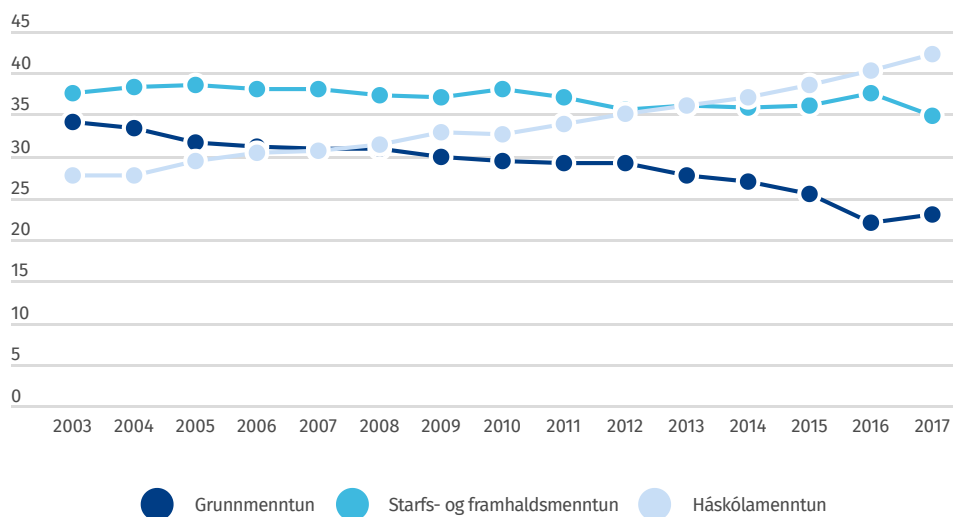
2.2 Menntun

Menntun skiptir máli bæði fyrir samkeppnishæfi þjóða en einnig fyrir lífsgæði einstaklinga. Meiri menntun hefur áhrif á lífslíkur, heilsufar, tekjur og þátttöku í samfélaginu.

2.2.1 Menntunarstig

Menntunarstig gefur vísbendingu um mannauð þjóðarinnar sem skiptir máli fyrir samkeppnishæfni landsins og lífsgæði almennings. Samkvæmt útgefnum tölum Hagstofu Íslands hefur hlutfall fólks með háskólamenntun hækkað umtalsvert frá 2003, úr tæpum 28% í rúm 42% árið 2017. Árið 2003 hafði hærra hlutfall fólks aðeins lokið grunnnámi eða framhalds- eða starfsnámi en árið 2017 var hópurinn sem hafði lokið háskólanámi orðinn stærri en báðir hinir hóparnir. Hlutfall fólks sem hefur aðeins lokið framhalds- eða starfsnámi hefur haldist fremur stöðugt á undanfönum árum en hlutfallið sem hefur aðeins lokið grunnnámi hefur lækkað úr um 34% árið 2003 í tæp 23% árið 2017 á sama tíma og hlutfall háskólamenntaðra hefur hækkað.

Mynd 6. Menntunarstaða, hlutfallsleg skipting 2003-2017

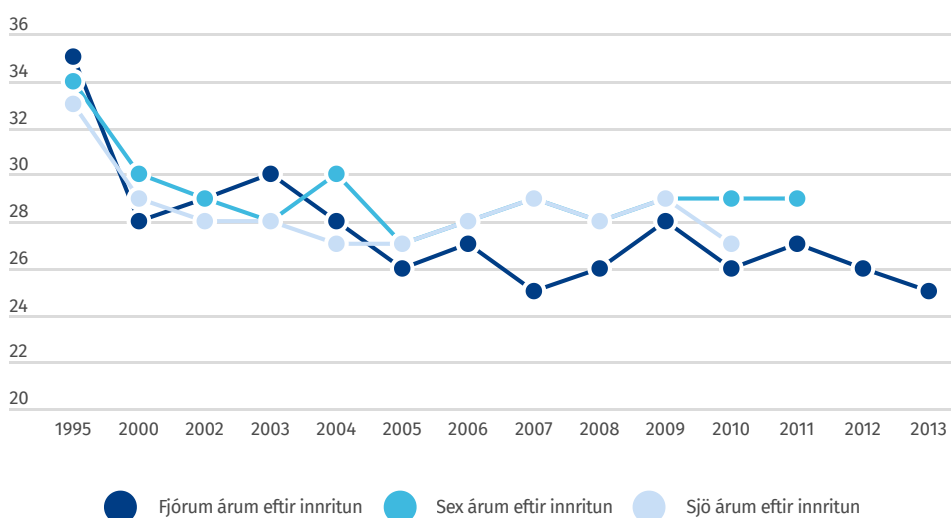

Ástæða er til að gera ítarlegri grein fyrir iðn- og starfsmenntun og mismunandi stigum og ólíkum gerðum háskólanáms. Til dæmis kanna hlutfall fólks sem lýkur háskólanámi á hverju stigi í svokölluðum STEM-greinum.

2.2.2 Brotthvarf af framhaldsskólastigi

Brotthvarf nemenda úr skóla má skilgreina á marga vegu. Hér er miðað við svokallað árgangsbrotthvarf, þar sem nýnemum í fullu námi að hausti er fylgt eftir. Brotthvarf af framhaldsskólastiginu getur haft áhrif á framtíðarmöguleika á vinnumarkaði. Þeir sem hverfa frá námi fóta sig verr á vinnumarkaði með neikvæðum afleiðingum fyrir bæði einstaklinginn og samfélagið í heild. Helstu orsakir brotthvarfs eru margvíslegar, s.s. persónulegar eða fjölskyldutengd vandamál. Einnig geta námserfiðleikar komið við sögu, auk þess sem iðulega má greina áhættuþætti í félagsefnahagslegu samhengi þeirra sem falla brott. Þá fer andleg vanlíðan hjá ungu fólki einnig vaxandi. Hagstofan gefur reglulega út mælingar á brotthvarfi.

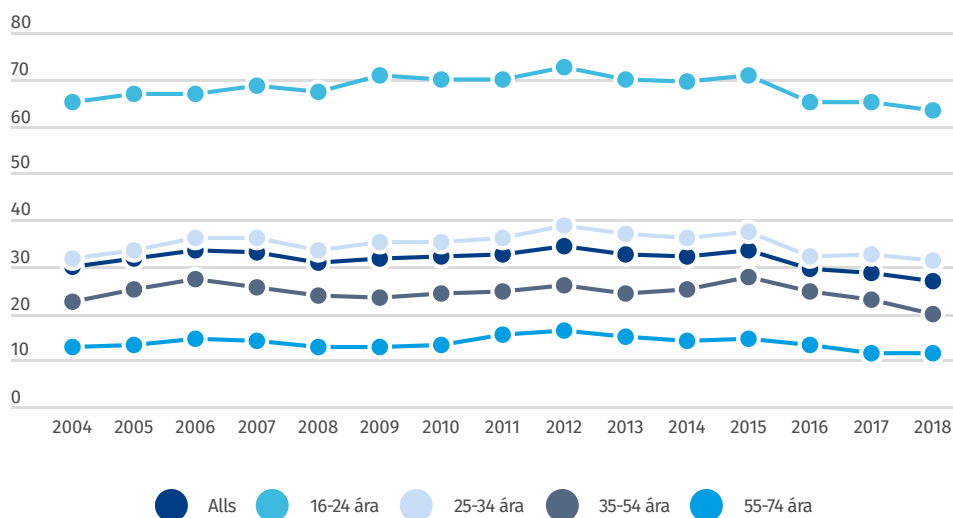
Mynd 7. **Brotthvarf af framhaldsskólastigi 1995–2017 (%)**

2.2.3 Símenntun

Við lifum á tíma örra tækniframfara sem hafa margskonar áhrif á störf og þá þekkingu sem þarf til að sinna þeim, stundum kölluð „Fjórða iðnbyltingin“. Ný störf verða til, önnur hverfa og enn önnur taka umfangsmiklum breytingum. Fólk þarf því í ríkara mæli að halda sér við eða auka þekkingu sína til að halda stöðu sinni á vinnumarkaði, hvort sem það er gert með formlegum námskeiðum eða af eigin rammleik.

Mynd 8. **Hlutfall fólks, 15 ára og eldri, sem tók þátt í hverskyns símenntun á undanförunum fjórum vikum**

Í evrópsku vinnumarkaðsrannsókninni er fólk spurt hvort það hafi lagt stund á símenntun í einhverju formi á undanförunum fjórum vikum. Hlutfallið hefur sveiflast nokkuð frá ári til árs en virðist hafa lækkað á milli 2015 og 2017. Þá er ljóst að yngra fólk er líklegra til að leggja stund á símenntun en tíminn leiðir í ljós hvort það er aldurs- eða kynslóðatengt.

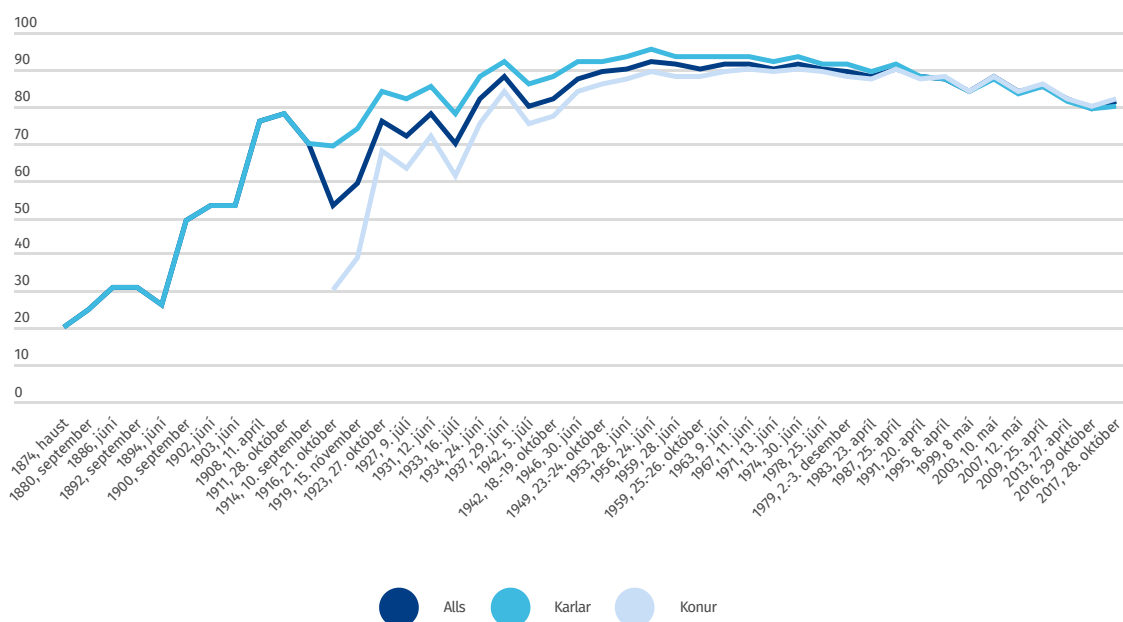
2.3 Félagsauður

Maðurinn er í eðli sínu félagsvera. Tengsl við annað fólk og þátttaka í samfélaginu eru lífsgæði í sjálfu sér en hafa einnig áhrif á virkni samfélagsins og markaða sem og heilsu og líðan einstaklinga og ýmis tækifæri þeirra í lífinu. Samfélög sem eru rík af félagsauð búa alla jafna við lægri afbrotatiðni og meiri seiglu gagnvart áföllum. Félagslegt net er hluti af öryggisneti einstaklinga þegar eitthvað bjátar á. Traust til stjórn mála og stofnana og þátttaka í kosningum eru mælingar á lögmæti stjórnkerfisins og þeirra sem fara með valdið.

2.3.1 Kosningaþátttaka

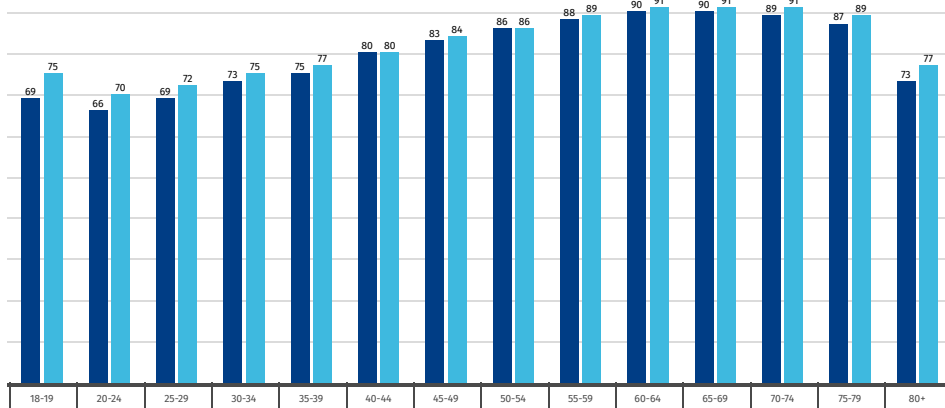
Frelsi og lýðræði er ein af grunnstoðum samfélagsins. Þó svo að það sé erfitt að mæla áhrif pólitískra stofnana samfélagsins á lífsánægju og velsæld, þá sýna rannsóknir að skipulag lýðræðis getur haft áhrif á þessa þætti. Hér skipta mestu máli kosningaréttur og frjálssar leynilegar kosningar. Mikil kosningaþátttaka er merki um heilbrigt og lifandi lýðræði. Hagstofan gefur út kosningaskýrslur í kjölfar kosninga.

Mynd 9. Kosningaþátttaka í Alþingiskosningum

Mynd 10. Kosningabátttaka eftir aldri í Alþingiskosningum 2016 og 2017

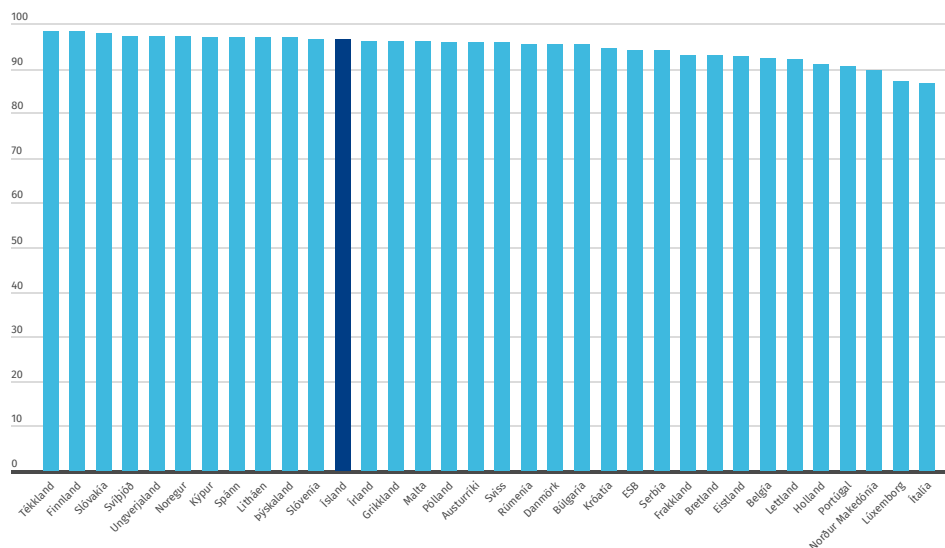

Kosningabátttaka var mest á Íslandi í kosningunum 1956, þegar hún var um 92%, en hefur dalað síðan og í síðustu Alþingiskosningum sem voru haldnar haustið 2017, var kjörsóknin komin í um 81%. Niðurstöður Hagstofunnar benda til þess að kjörsókn aukist með aldri fram til um 70 ára aldurs og dali eftir það. Yngsti hópurinn, 18-19 ára er þó líklegri til að mæta á kjörstað en fólk sem er 20-24 ára. Tíminn mun leiða í ljós hvort þessi aldursbundnu kjörsóknarmynstur endurspeglar aldurs- eða kynslóðatengda þætti.

2.3.2 Stuðningur annarra

Félagsleg tengsl skipta fólk ekki aðeins máli vegna ánægjunnar sem þau veita heldur má líta á þau sem nauðsynlegan hluta tilverunnar. Þau hjálpa fólki að takast á við þær fjölmörgu áskoranir sem það stendur frammi fyrir í lífinu. Þannig skiptir máli að eiga að einhverja sem leita má til þegar eitthvað bjátar á, til að ræða við eða fá aðstoð.

Mynd 11. Hlutfall fólks árið 2015 sem hafði einhvern til að leita til þegar eitthvað bjátaði á

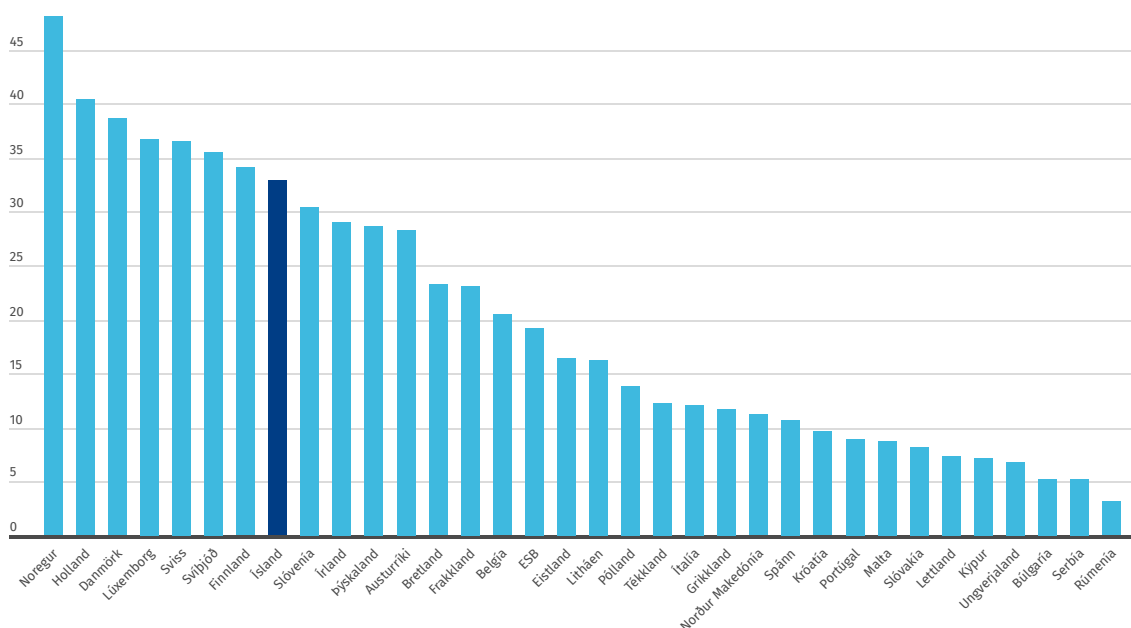

Í viðauka við evrópsku lífskjararannsóknina árið 2015 voru þátttakendur spurðir hvort þeir hefðu einhvern sem þeir gætu fengið aðstoð frá þegar eitthvað bjátaði á. 96,4% sögðu svo vera. Mælingar í viðaukum lífskjararannsóknarinnar eru endurteknað með um fimm ára millibili en æskilegt er að slíkum mælingum sé safnað oftar.

2.3.3 Þátttaka í skipulögðu félagsstarfi

Þátttaka í félagsstarfi er mikilvæg vísbending um félagslegan auð í samfélaginu en ýmiskonar félagasamtök sinna mikilvægum verkefnum. Vinna sjálfboðaliða í slíkri starfsemi er því mikilvæg auðlind og skapar verðmæti fyrir samfélagið.

Mynd 12. *Hlutfall fólks, 16 ára og eldra, sem hafði tekið þátt í formlegu félagsstarfi á undangengnum 12 mánuðum 2015*

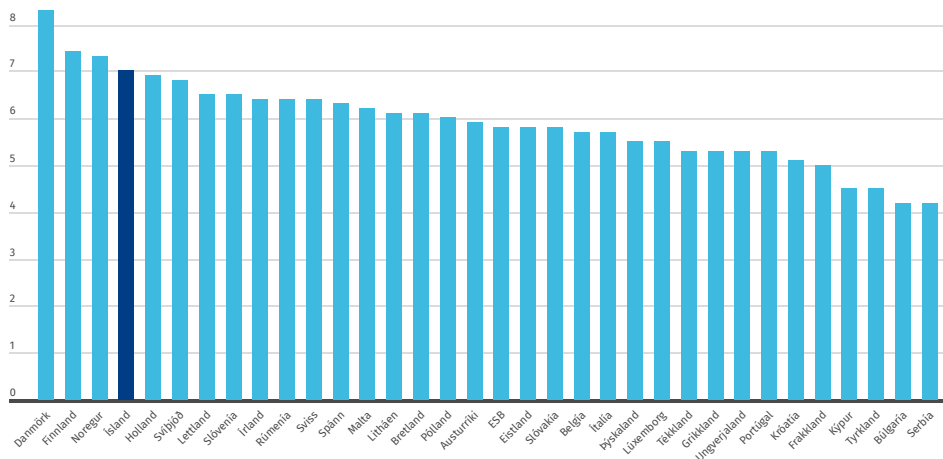

Í viðauka við evrópsku lífskjararannsóknina árið 2015 voru þátttakendur spurðir hvort þeir hefðu tekið þátt í skipulögðu félagsstarfi á undangengnum 12 mánuðum. Á grunni þeirra upplýsinga má ætla að um þriðjungur íbúa landsins hafi að einhverju leyti tekið þátt í skipulögðu félagsstarfi sem er all nokkuð í samanburði við hin löndin í Evrópu. Mælingar í viðaukum lífskjararannsóknarinnar eru endurteknað með um fimm ára millibili en æskilegt er að slíkum mælingum sé safnað oftar.

2.3.4 Traust til samborgara

Traust er hverju samfélagi mikilvæg auðlind. Ef það ríkir traust meðal samborgara liðkar það fyrir ýmsu í samskiptum og getur jafnvel dregið úr ýmiskonar samfélagslegum kostnaði.

Mynd 13. **Traust til samborgara 2013, meðaltal á 11 punkta kvarða**

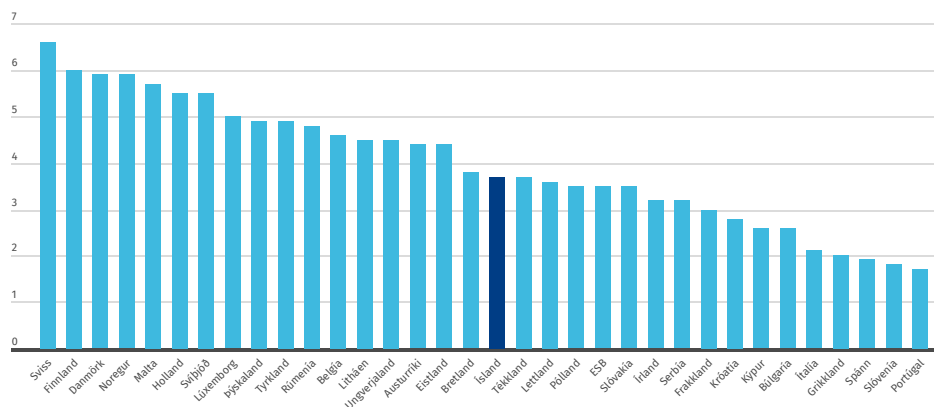

Í viðauka við lífsskjararannsóknina árið 2013 voru þátttakendur beðnir að meta á 11 punkta kvarða hve mikið traust þeir bæru til samborgara sinna. Niðurstöðurnar benda til þess að traust meðal samborgara sé fremur mikið á Íslandi, en meðaltal Íslands var það fjórða hæsta í Evrópu árið 2013. Mælingar í viðaukum lífsskjararannsóknarinnar eru oftast endurteknaðar með um fimm ára millibili, í þessu tilfalli sjaldnar, en æskilegt er að slíkum mælingum sé safnað oftar.

2.3.5 Traust til stjórnmalakerfisins

Traust til lykilstoða stjórnkerfisins skiptir ekki síður máli en traust til samborgara. Ef stjórnkerfið nýtur ekki trausts er það vísbending um að lögmæti kerfisins eigi undir högg að sækja sem getur til lengri tíma litið haft áhrif á getu stjórnkerfisins til að sinna hlutverki sínu.

Mynd 14. **Traust til stjórnmalakerfisins 2013, meðaltal á 11 punkta kvarða**

Árið 2013 voru þátttakendur í evrópsku lífskjararannsókninni beðnir í viðauka að gefa upp hve mikið traust þeir bæru til lögreglunnar, réttarkerfisins og stjórnálakerfisins. Almenn tæra íbúar Íslands mikið traust til lögreglu og réttarkerfis en trausti til stjórnálakerfisins er nokkuð ábótavant. Ísland var um miðja dreifingu Evrópulanda og raðaðist mun neðar en hvað varðar traust á milli samborgara. Mælingar í viðaukum lífskjararannsóknarinnar eru endurteknar með um fimm ára millibili, í þessu tilfelli sjaldnar, en æskilegt er að slíkum mælingum sé safnað oftar.

2.4 Öryggi íbúa

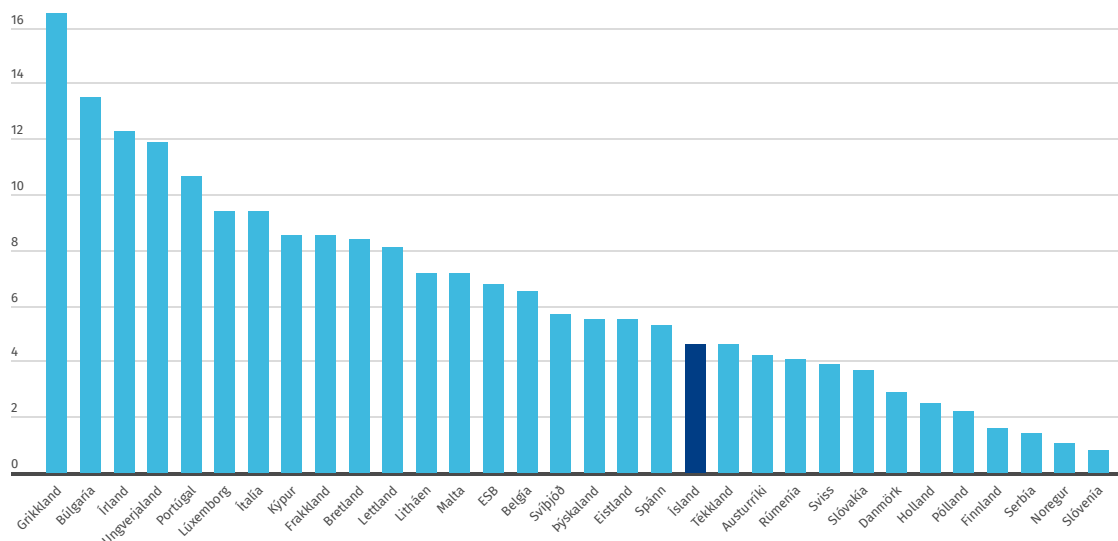
Öryggi almennings er einn af hornsteinum hins góða samfélags.

Að verða fyrir afbrotum eða árásum getur haft slæmar afleiðingar fyrir bæði andlega og líkamlega heilsu fólks. Öryggisleysi getur haft samskonar áhrif og ofbeldi og afbrot. Auk þess sem ótti dregur úr trausti og samheldni í samfélaginu. Mælikvarðarnir þurfa að fanga bæði hættuna á því að verða fyrir afbroti eða ofbeldi og öryggiskennd almennings.

2.4.1 Öryggi í nærumhverfi

Öryggistilfinning fólks hefur áhrif á hvenær og hvernig það athafnar sig í umhverfi sínu. Fólk sem upplifir öryggisleysi er síður líklegt til að vera á ferðinni eftir myrkur, síður líklegt til að tengjast samborgurum sínum og leggja þeim lið.

Mynd 15. *Hlutfall fólks sem upplifði sig mjög óöruggt eitt á ferð utan dyra eftir myrkur 2013*

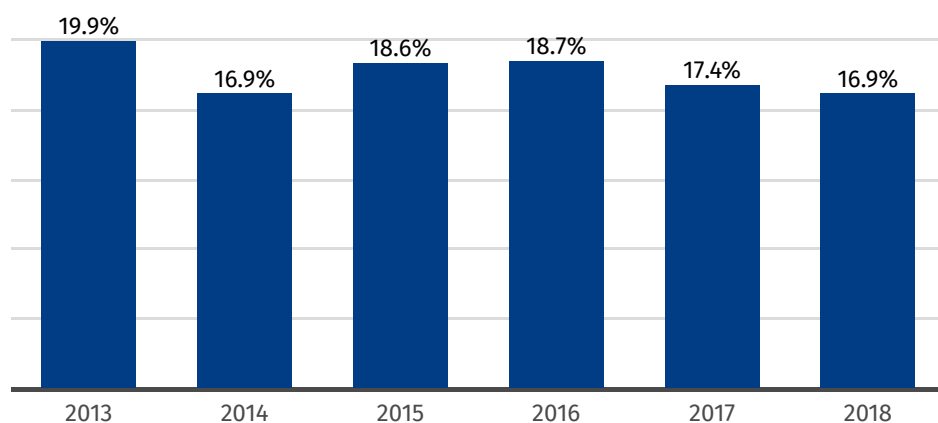

Í viðauka við evrópsku lífskjararannsóknina árið 2013 voru þátttakendur beðnir að meta hvort þeir upplifðu sig örugga eða óörugga þegar þeir væru einir á ferð utandyra eftir að myrkur skellur á. Á grundvelli þeirra upplýsinga má áætla að um 4,6% íbúa landsins upplifi sig mjög óörugga í slíkum aðstæðum, sem setti Ísland í neðri hluta dreifingarinnar í Evrópu. Mælingar í viðaukum lífskjararannsóknarinnar eru endurteknaðar með um fimm ára millibili, í þessu tilfelli sjaldnar, en æskilegt er að slíkum mælingum sé safnað oftar.

2.4.2 Þolendur afbrota

Öryggistilfinning helst ekki endilega í hendur við raunverulegt öryggi fólks, enda geta margir aðrir þættir haft áhrif á upplifanir fólks svo sem þjóðmálaumræðan eða sjaldgæfir en sláandi atburðir. Fyrir vikið er gagnlegt að meta tíðni afbrota óháð upplifunum fólks.

Mynd 16. **Hlutfall fólks sem hafði orðið fyrir eignarspjöllum árið á undan**

Embætti ríkislögreglustjóra framkvæmir árlega rannsókn á reynslu almennings af afbrotum og viðhorfum til lögreglu þar sem er spurt hvort þátttakendur hafi orðið fyrir vissum gerðum afbrota, þ.e. innbroti, þjófnaði, ofbeldisbroti, kynferðisbroti og eignarspjöllum. Ein nálgun á þessa mælingu væri að leggja saman þessar mælingar og fá hlutfalli þeirra sem hafa orðið fyrir a.m.k. einu af ofangreindum brotum enda ljóst að einhverjir verða fyrir fleiri en einu broti á hverju ári. Algengasta brotið sem landsmenn verða fyrir samkvæmt rannsókn ríkislögreglustjóra er eignarspjöll en hlutfallið hefur farið lækkandi frá 2013, úr 19,9% í 16,9% árið 2018.

2.5 Jafnvægi milli vinnu og einkalífs

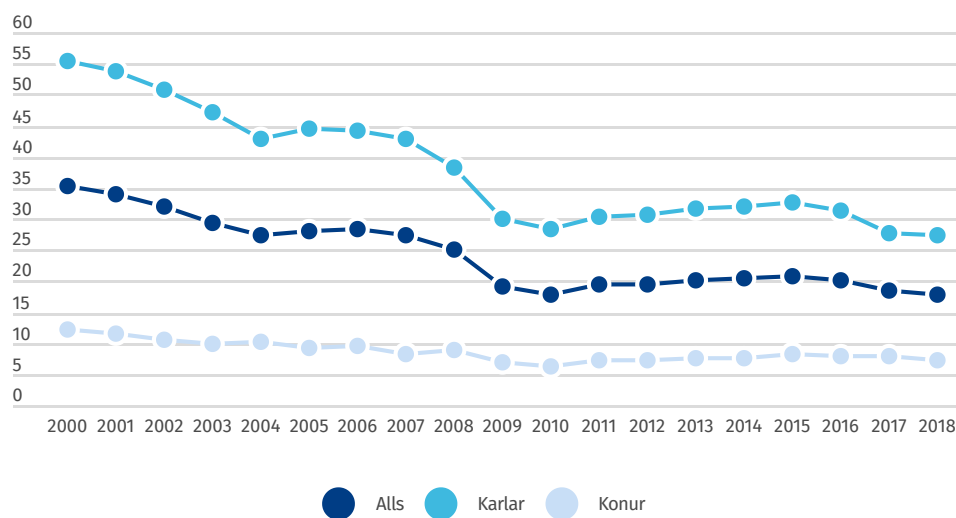
Jafnvægi milli vinnu og einkalífs er lykilþáttur í velsæld fólks og fjölskyldna. Of lítil vinna hefur bein áhrif á tekjur heimilisins og möguleika fólks á að njóta góðra lífskjara en of mikil vinna þrengir að tíma heimilisins og getur haft áhrif á heilsu og líðan og þannig dregið úr samveru og gæðastundum. Jafnvægið hefur líka áhrif á félagsauð í samfélaginu þar sem fólk með nægan frítíma er líklegra til að taka þátt í félagsstarfi og hitta vini og fjölskyldu.

Á Íslandi er ekki safnað upplýsingum um samspil vinnu og einkalífs með reglubundnu millibili og er full ástæða til að huga að bættri gagnaöflun á því sviði. Það mætti til dæmis gera með því að safna upplýsingum um hversu algengt er að langur vinnutími komi niður á einkalífi eða hversu oft fólk komi of þreytt heim úr vinnu til að sinna þeim verkefnum sem það þarf að sinna á heimilinu. Þá væri mjög til bóta ef evrópska tímarannsóknin (European Time Use Survey) yrði innleidd á Íslandi.

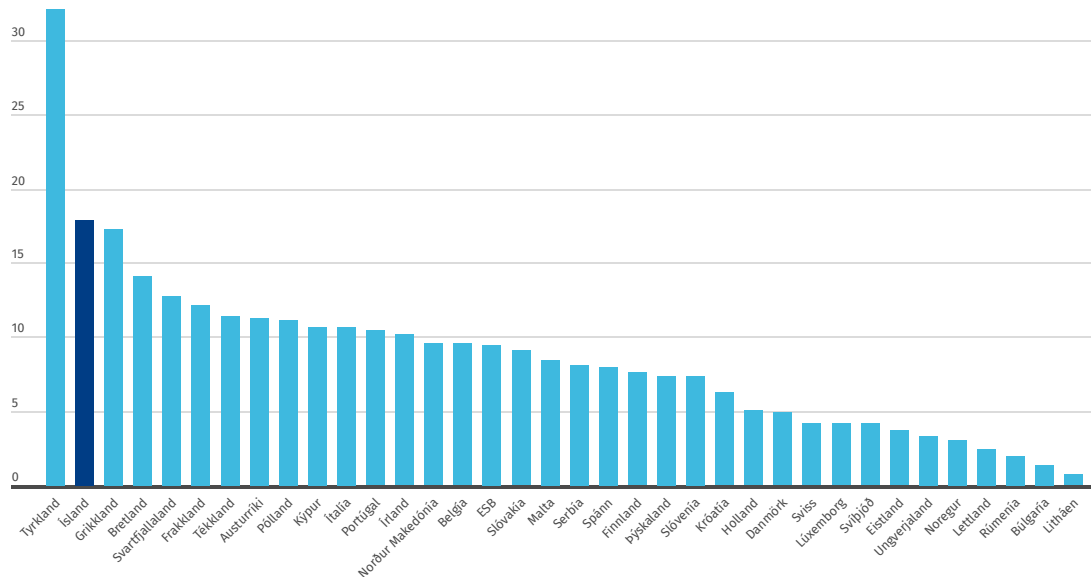
2.5.1 Hlutfall fólks sem vinnur langa vinnuviku

Langar vinnuvikur þrengja að þeim tíma sem fólk hefur til að sinna öðrum hliðum lífs síns, svo sem fjölskyldu, heimilishaldi, sjálfböðastörfum, félagslegum tengslum og áhugamálum.

Mynd 17. Hlutfall starfandi, 20-64 ára, sem vinna langa vinnuviku að jafnaði (≥ 49 klst.)

Mynd 18. **Hlutfall starfandi, 20-64 ára, sem vinna langa vinnuviku að jafnaði (>=49 klst.) 2018**

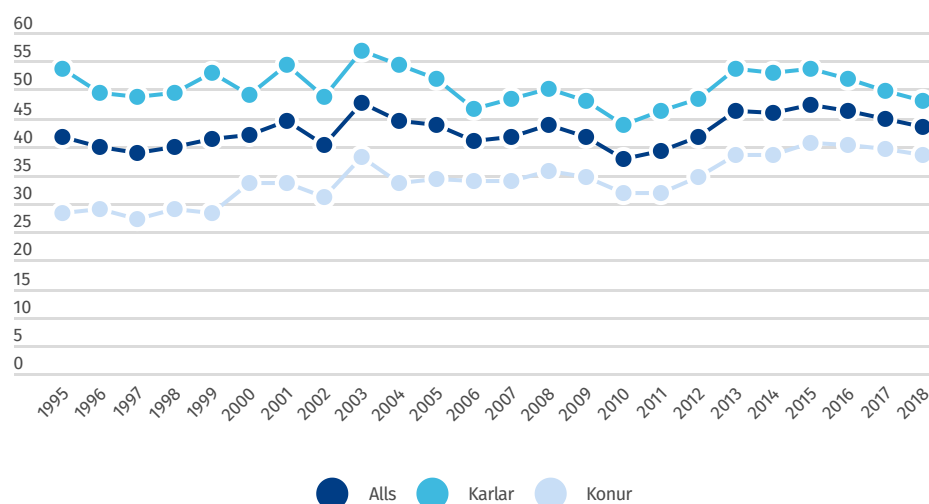

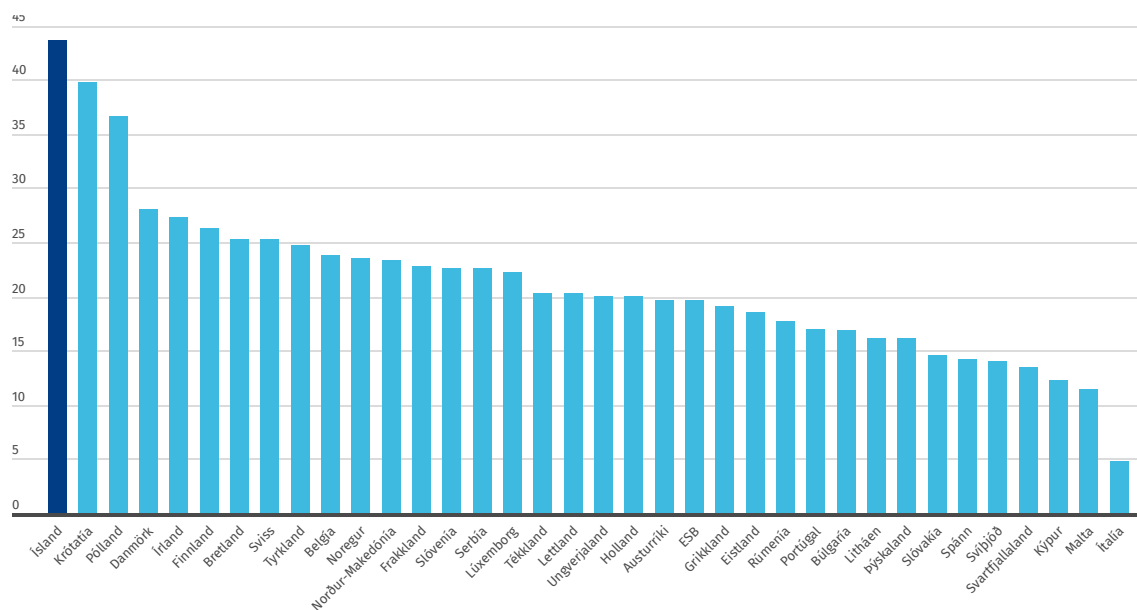
Hlutfall fólks sem vinnur langa vinnuviku, 49 tíma á viku eða meira, er mælt á hverju ári í evrópsku vinnuþróunarskýrslunni. Árið 2018 var Ísland með annað hæsta hlutfall starfandi fólks sem vann langar vinnuvikur að jafnaði, tæp 18%.

2.5.2 Hlutfall fólks sem vinnur á óhefðbundnum tímum

Fyrir flestum eru mörkin á milli vinnu og einkalífs nokkuð skýr. Vinnan fer fram á tilteknum stað á skilgreindum tímum. Stundum hendir þó að fólk þarf að sinna vinnu sinni utan venjubundins vinnutíma eða utan vinnustaðar. Við það verða mörkin á milli vinnu og einkalífs óljósari, þ.e. vinnan er unnin á stað eða stund sem alla jafnan heyrir til einkalífinu.

Mynd 19. **Hlutfall fólks, 20-64 ára, sem vinnur stundum á kvöldin 2003-2018**

Mynd 20. **Hlutfall fólks, 20-64 ára, sem vinnur stundum á kvöldin 2018**

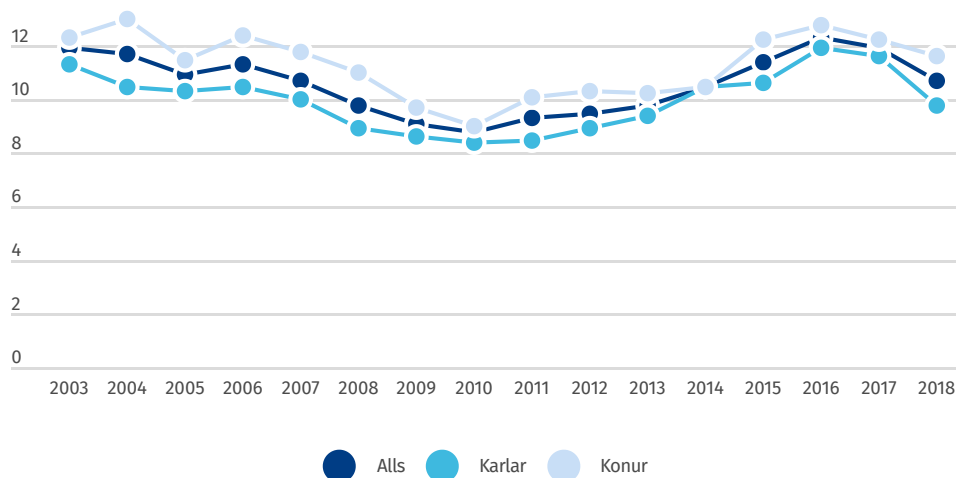
Í evrópsku vinnumarkaðsrannsókninni er safnað upplýsingum um hve oft fólk vinnur utan hefðbundins vinnutíma eða heiman frá sér. Um er að ræða tvo hópa, þ.e. fólk sem gerir þetta venjulega (t.d. vaktavinnufólk á kvöldin) og þau sem gera þetta stundum en eru annars í hefðbundnu dagvinnustarfi. Árið 2018 var hlutfall starfandi sem vann stundum á kvöldin það hæsta í Evrópu, 43.5%, og hlutfallið sem vann stundum heima hjá sér það næst hæsta, eða 26.5%. Æskilegt væri að fella mælingar á tíðni tilfallandi kvöld- og helgarvinnu og vinnu á heimili saman í mælingu á þessu rofi marka vinnu og heimilislífs.

2.5.3 Hlutfall fólks sem er með tvö störf eða fleiri

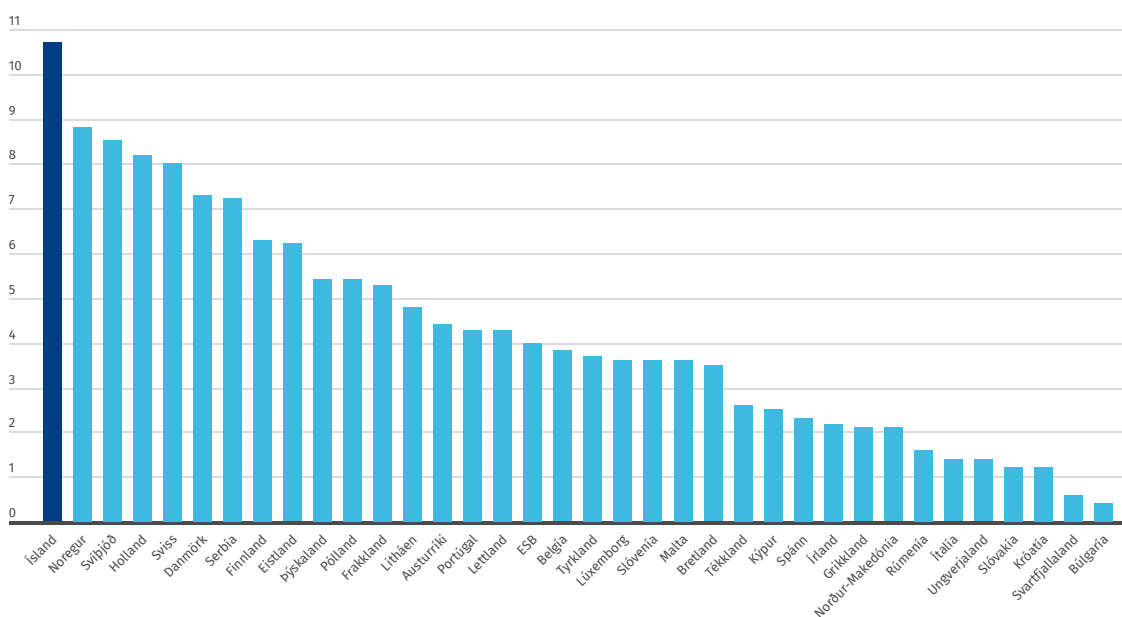
Það eru ýmsar ástæður fyrir því að fólk vinnur fleiri en eitt starf. Hin augljósa ástæða er að tekjur fólks nægja ekki fyrir útgjöldum en einnig má ætla að faglegur áhugi eða aðrar ástæður búi að baki í einhverjum tilfellum. Hvernig sem því er háttað er ljóst að aukastörfum þarf að sinna og að það gerist utan þess tíma sem fólk ver í aðalstarf sitt. Aukastörf þrengja því að einkalífi fólks á svipaðan hátt og langur vinnutími í aðalstarfi gerir.

Mynd 21. Hlutfall starfandi (20-64 ára) sem eru með tvö eða fleiri störf

Mynd 22. Hlutfall starfandi (20-64 ára) sem eru með tvö eða fleiri störf 2018

Í evrópsku vinnumarkaðsrannsókninni er safnað upplýsingum um hvort starfandi fólk sé í tveimur störfum eða fleiri. Árið 2018 var Ísland það land í Evrópu þar sem hæst hlutfall starfandi fólks var í meira en einu starfi eða 10,7% starfandi fólks á aldrinum 20-64 ára. Hlutfallið hækkaði milli 2010 og 2018, úr 9,3% að jafnaði í 12,3%. Að jafnaði eru konur líklegri en karlar til að vera með aukastörf.

3. Efnahagslegir þættir

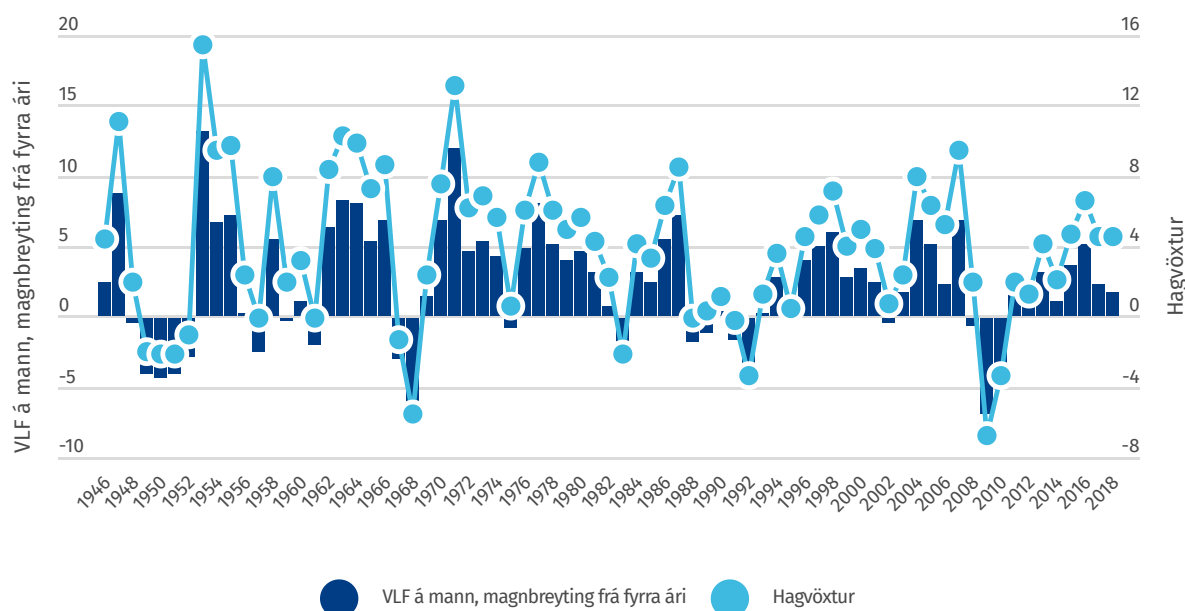
3.1 Hagkerfið

Hagkerfið er ramminn utan um lífskjör og efnahagsleg lífsgæði fólks og heimila. Öflugt hagkerfi skapar þeim aukið svigrúm til að njóta ýmissa gæða og eiga gott líf þótt efnahagur sé ekki það eina sem skiptir máli.

3.1.1 Verg landsframleiðsla á mann og hagvöxtur

Verg landsframleiðsla á mann mælir framleiðslu á vörum og þjónustu sem gengur kaupum og sölu á markaði og gefur þannig mynd af þeirri hagsæld sem þjóðir búa við. Mælingin tekur ekki til allra hliða hagsældar, hvorki ólaunaðrar vinnu inn á heimilum og sjálfbóðaliðastarfa né til þess hvort gengið sé á náttúruna og almannagæði við framleiðsluna. Þegar talað er um hagvöxt er verið að vísa til breytinga á vergri landsframleiðslu milli ára. Aukist framleiðsla eykst hagvöxtur en dragist landsframleiðslan saman mælist samdráttur. Þessir tveir mælikvarðar eru algengustu mælikvarðarnir á efnahagsþróun og vöxt hagkerfisins.

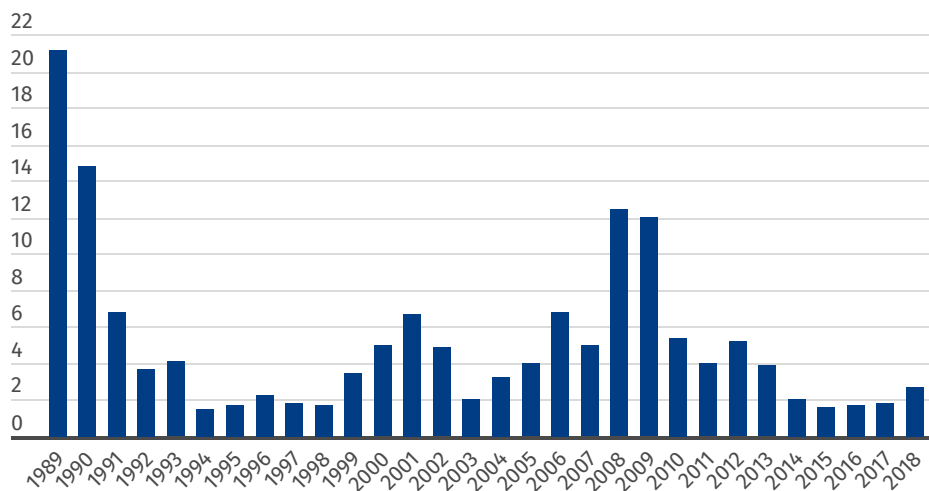
Mynd 23. Verg landsframleiðsla á mann og hagvöxtur

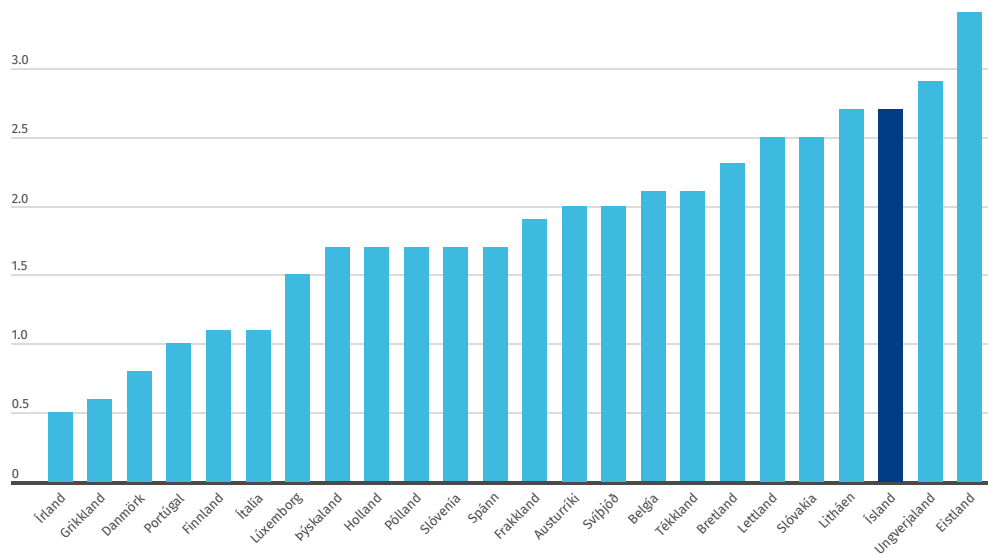
3.1.2 Verðbólga

Verðbólga hefur verið viðvarandi hér á landi undanfarna áratugi en hefur einkennst af töluverðum sveiflum. Verðbólga getur haft töluverð áhrif á lífsgæði og afkomu fólks vegna hækkandi verðlags og aukinnar skuldabyrði af verðtryggðum lánnum.

Mynd 24. **Verðbólga, 12 mánaða breyting á vísitölu neysluverðs**

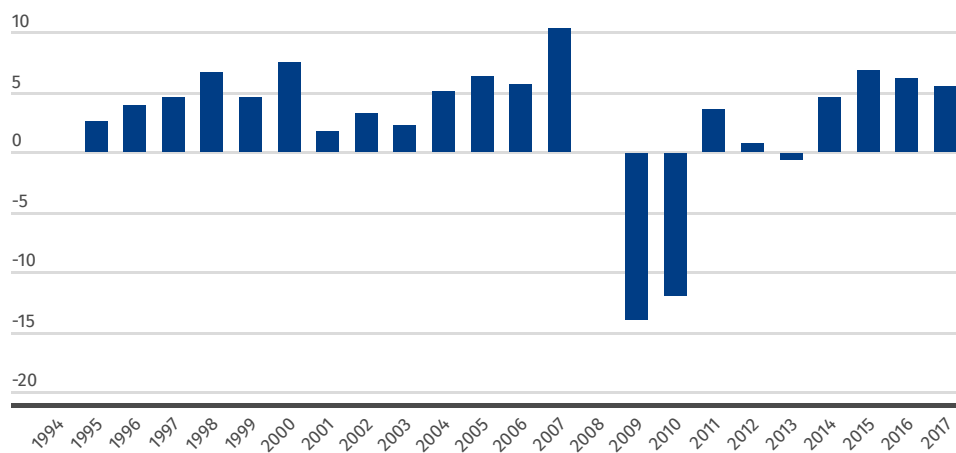
Mynd 25. **Verðbólga 2018**

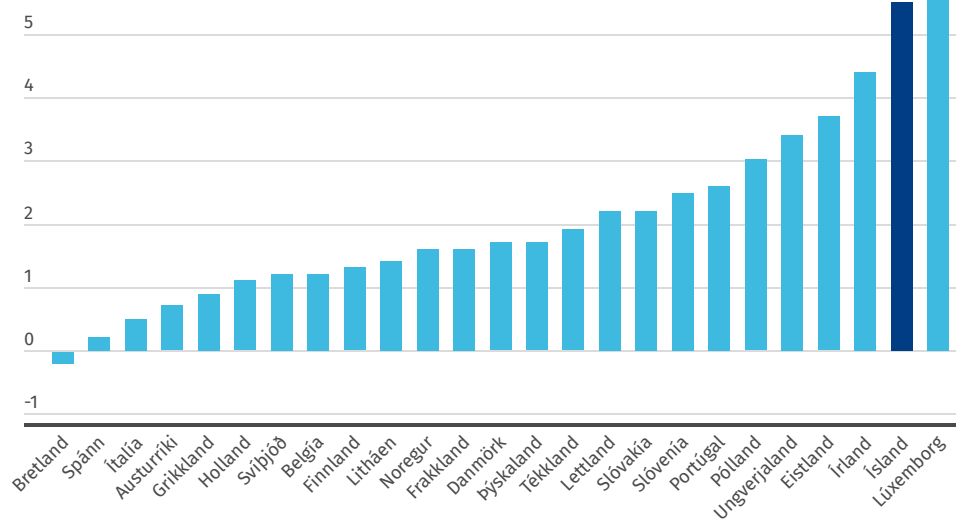
3.1.3 Kaupmáttur ráðstöfunartekna

Kaupmáttur ráðstöfunartekna mælir breytingu á ráðstöfunartekjum að teknu tilliti til verðbólgu. Jákvæður kaupmáttur ráðstöfunartekna á mann gefur því til kynna að hagur landsmanna hafi batnað frá fyrra ári.

Mynd 26. Kaupmáttur ráðstöfunartekna á mann 1994-2017

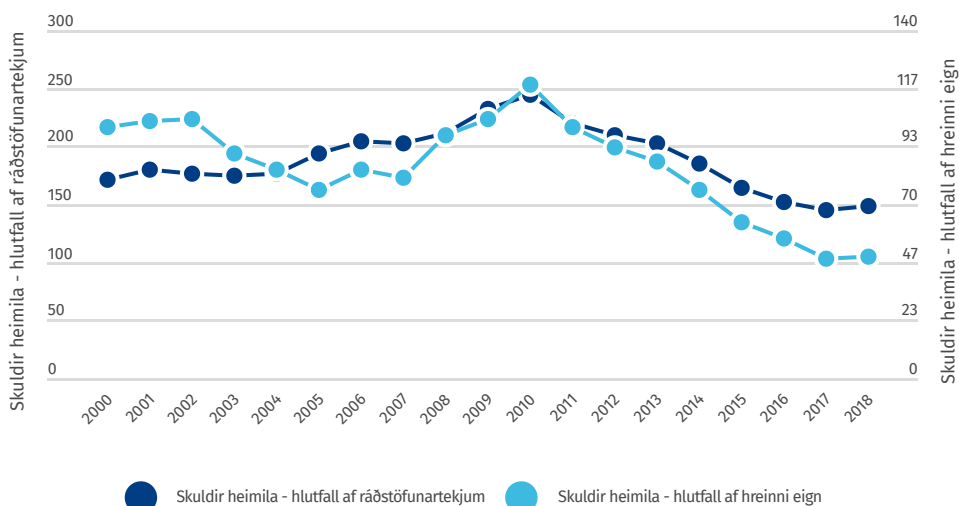
Mynd 27. Kaupmáttur ráðstöfunartekna á mann 2017

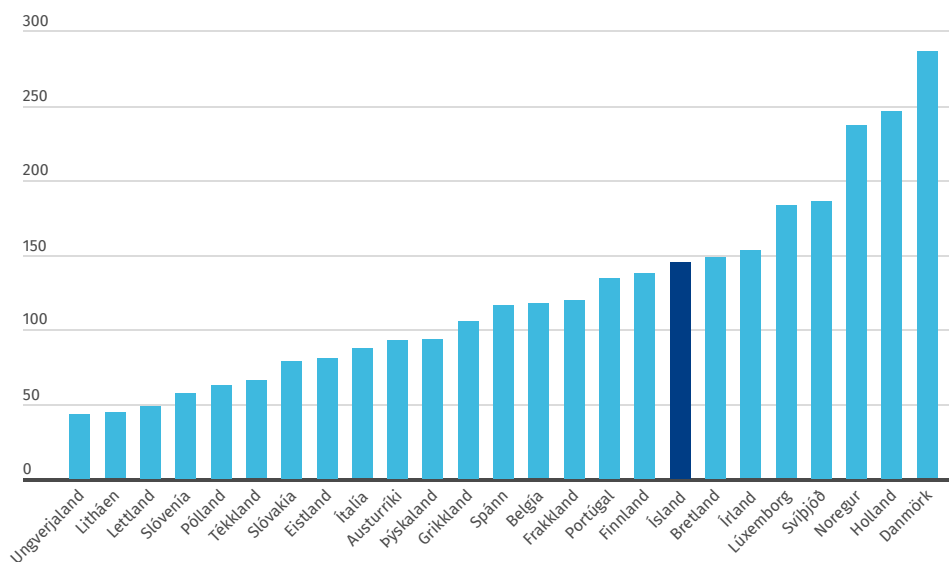
3.1.3 Skuldastaða heimila

Það er mikilvægt að það sé gott jafnvægi á milli tekna heimilanna og skulda. Það er erfiðara fyrir mjög skuldsett heimili að takast á við ófyrirséðan kostnað og hækkandi vexti.

Mynd 28. *Skuldir heimila í hlutfalli af ráðstöfunartekjum og hreinni eign 2000-2018*

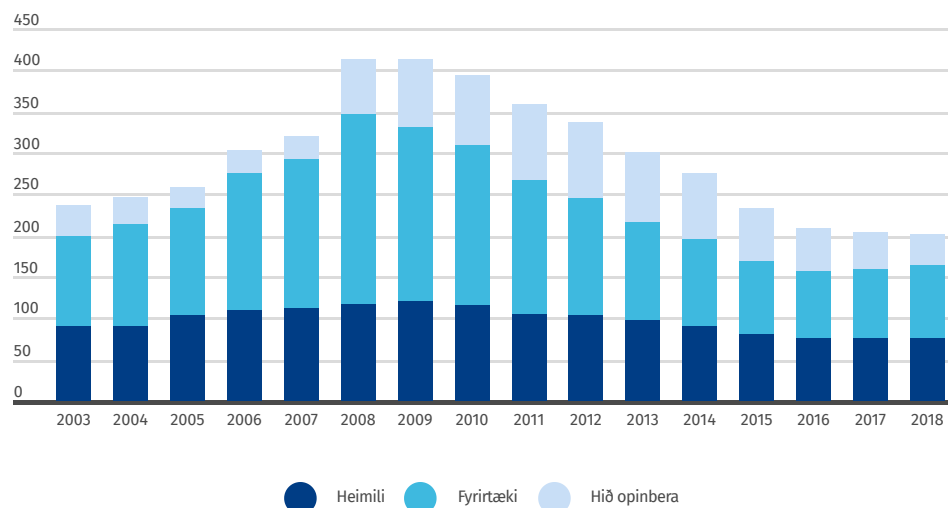
Mynd 29. *Skuldir heimila í hlutfalli af ráðstöfunartekjum 2017*

3.1.4 Skuldastaða hins opinbera, heimila og fyrirtækja

Brýnt er að fylgjast vel með skuldastöðu þjóðarbúsins vegna þeirrar áhættu sem myndast þegar skuldir hins opinbera, heimila og fyrirtækja verða of miklar. Minni skuldsetning eykur getu hins opinbera til að styðja við velferðarkerfið, getu fyrirtækja til að stunda nýsköpun og auka fjárfestingar og eykur velsæld því heimilin hafa úr meiru að spila.

Mynd 30. Skuldir hins opinbera, heimila og fyrirtækja, % af VLF

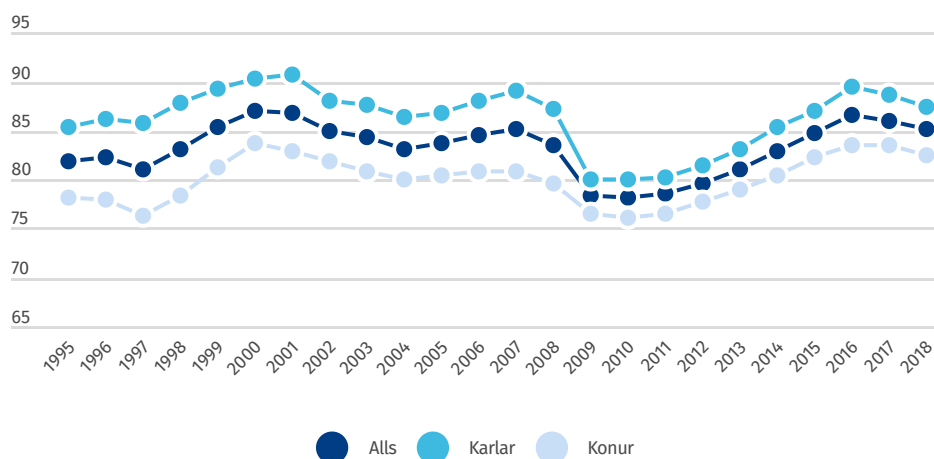
3.2 Atvinna

Atvinnutekjur eru megin hluti tekna alls þorra heimila. Einstaklingar verja stórum hluta vökustunda í vinnu og því skipta gæði starfa og félagsleg tengsl á vinnustað einnig máli fyrir lífsgæði fólks almennt. Þá benda rannsóknir til þess að störf fólks séu mikilvæg fyrir bæði sjálfsmynd þess og félagslega stöðu. Mikil atvinnuþátttaka er lykillinn að hagsæld og dregur úr útgjöldum til velferðarmála. Þá hefur atvinnuleysi neikvæðar afleiðingar á heilsu og líf einstaklinga.

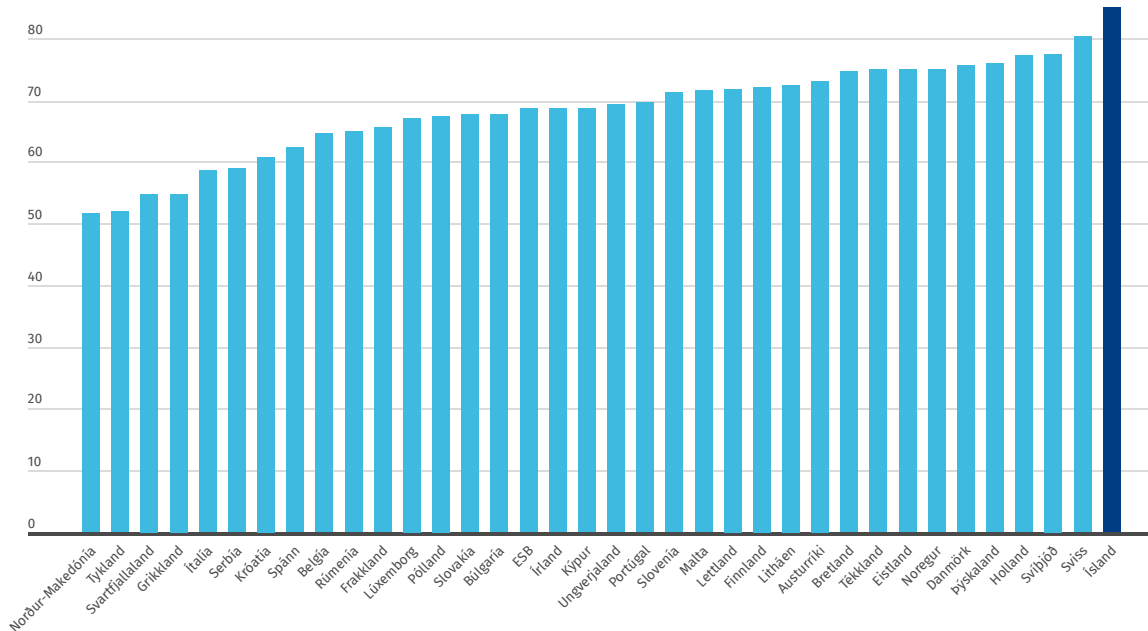
3.2.1 Hlutfall starfandi

Atvinnustig skiptir höfuðmáli fyrir líf skjör fólks. Flest heimili afla lang stærsta hluta ráðstöfunartekna sinna með vinnu. Vinnan veitir líka mörgum hlutverk og félagslega stöðu og er mikilvægur vettvangur félagslegra tengsla. Í raun má segja að vinnan gegni lykilhlutverki hvað snertir þátttöku í samfélaginu.

Mynd 31. Hlutfall starfandi 16-64 ára 1995-2018

Mynd 32. Hlutfall starfandi 15-64 ára 2018

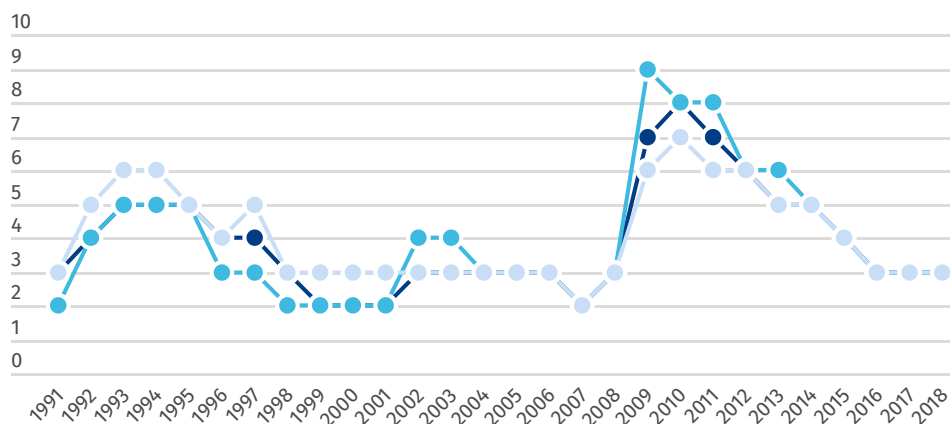

Hlutfall starfandi af mannfjölda er með því hæsta sem gerist í heiminum á Íslandi og var það 85,1% árið 2018 en 68,6% að meðaltali í löndum Evrópusambandsins. Hlutfall starfandi kvenna árið 2018 var 82,5% og starfandi karla 87,5%, en hlutfallið er jafnan nokkuð hærra meðal karla. Hlutfallið dróst nokkuð saman í kjölfar hrunsins, hækkaði svo stöðugt aftur frá 2009 til 2016 en hefur lækkað lítillega síðan.

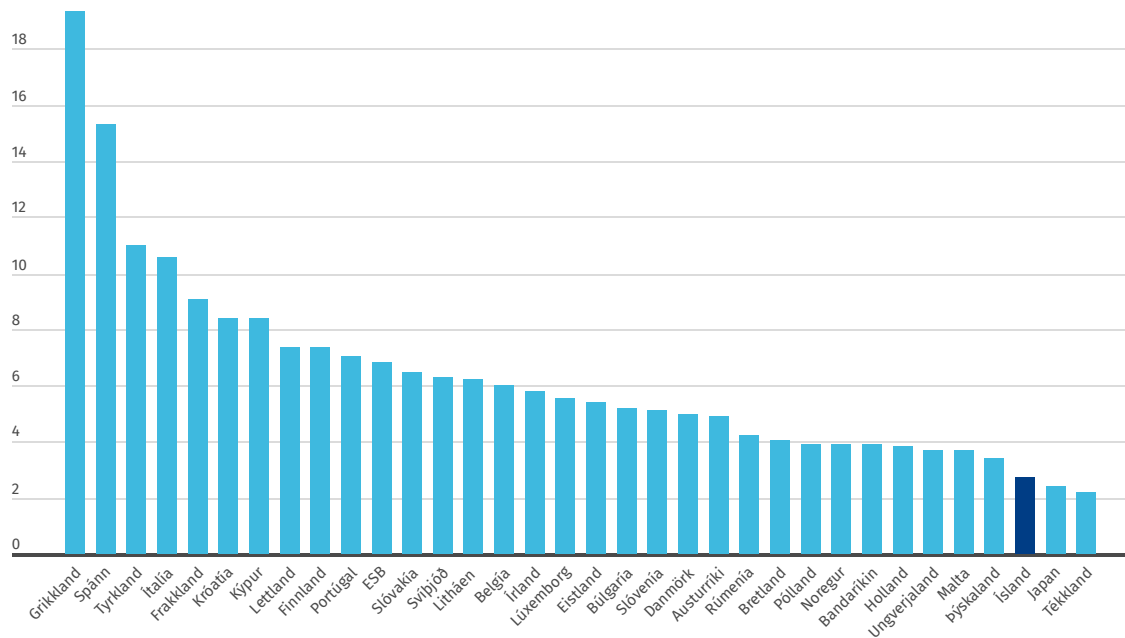
3.2.2 Atvinnuleysi

Atvinnuleysi skiptir máli þar sem hinir atvinnulausu hafa ekki aðgang að þeim gæðum sem fylgja atvinnu, svo sem tekjum, tengslum og virkri þátttöku í samfélaginu. Atvinnuleysi hefur neikvæðar afleiðingar, bæði fyrir hina atvinnulausu og fyrir fjölskyldur þeirra og benda rannsóknir til þess að atvinnuleysi komi niður á heilsu þeirra sem eru án atvinnu.

Mynd 33. **Atvinnuleysi 16-74 ára 1991-2018 (%)**

Mynd 34. **Atvinnuleysi 2018 (%)**

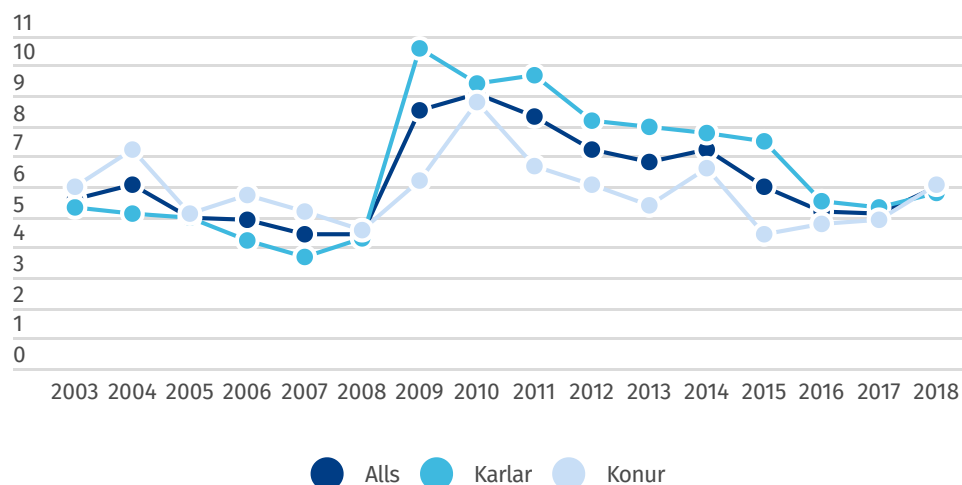

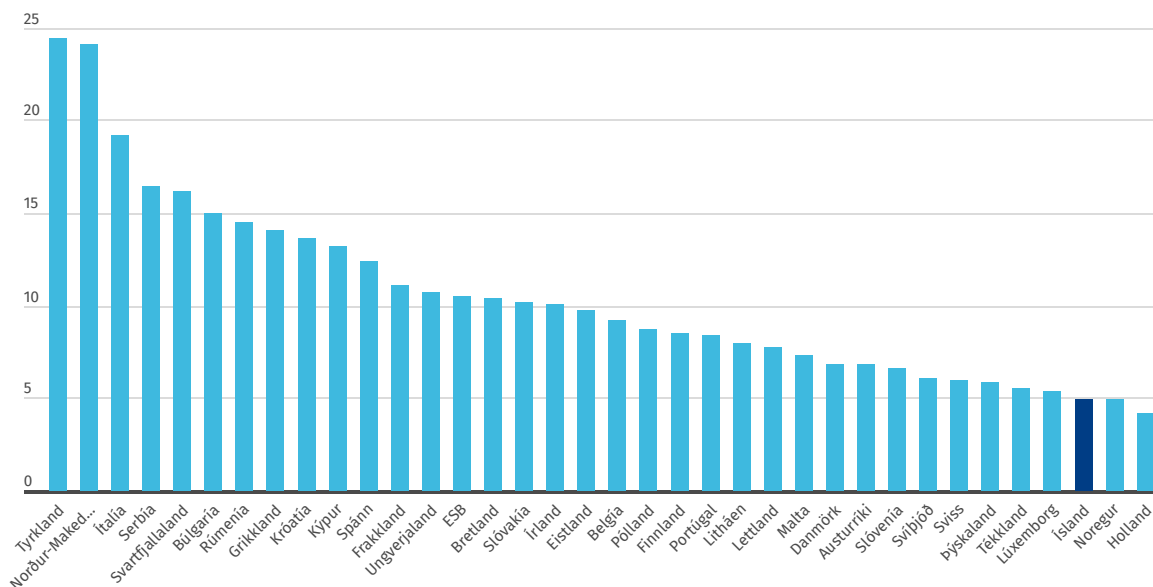
3.2.3 Ungmennir ekki í vinnu, námi eða starfsþjálfun

Ungmennir, sem eru ekki á vinnumarkaði, í skóla eða starfsþjálfun eru í áhættuhópi fyrir félagslega einangrun og skort á efnislegum gæðum sökum þess að þau afla sér hvorki atvinnutekna né byggja upp færni sína með aukinni menntun eða þjálfun. Árið 2018 er áætlað að um 6,0% ungmenna á aldrinum 16-24 ára hafi ekki verið í vinnu, námi eða starfsþjálfun. Þetta hlutfall er með því lágsta sem þekktist í Evrópu.

Mynd 35. Ungmennir, 16-24 ára, ekki í vinnu, námi eða starfsþjálfun (%)

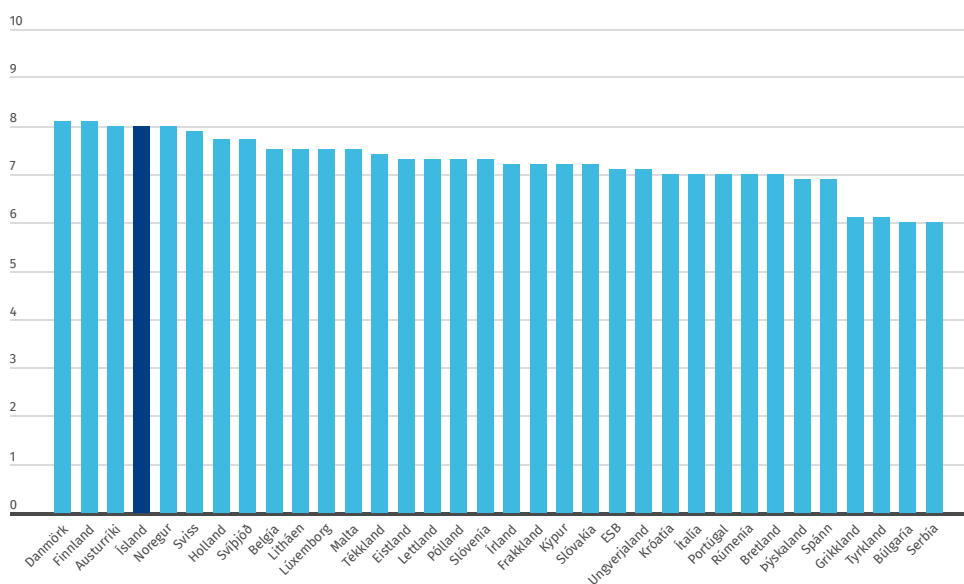
Mynd 36. Ungmennir, 15-24 ára, ekki í vinnu, námi eða starfsþjálfun (%)

3.2.4 Starfsánægja

Vinna er ekki eingöngu leið til að afla tekna til framfærslu heldur er hún hluti af sjálfsmynd og félagslegri stöðu fólks. Það er mikilvægt að fólk sé ánægt í vinnunni, finnist hún skipta máli og það nýti hæfni sína til fulls. Rannsóknir sýna samband milli vinnuaðstæðna og ánægju í starfi. Þær sýna að mikið álag í vinnu og átök á vinnustað tengjast minni ánægju í starfi og jafnvel hærri veikindatíðni. Á sama hátt hefur stuðningur frá samstarfsfólki og yfirmönnum og sjálfstæði í vinnu jákvæð áhrif á starfsánægju. Hagstofan mælir starfsánægju reglulega í vinnumarkaðsrannsókn sinni, en mælingin er ekki hluti af reglubundnum mælingum Eurostat.

Mynd 37. Starfsánægja 2013, meðaltal á 11 punkta kvarða

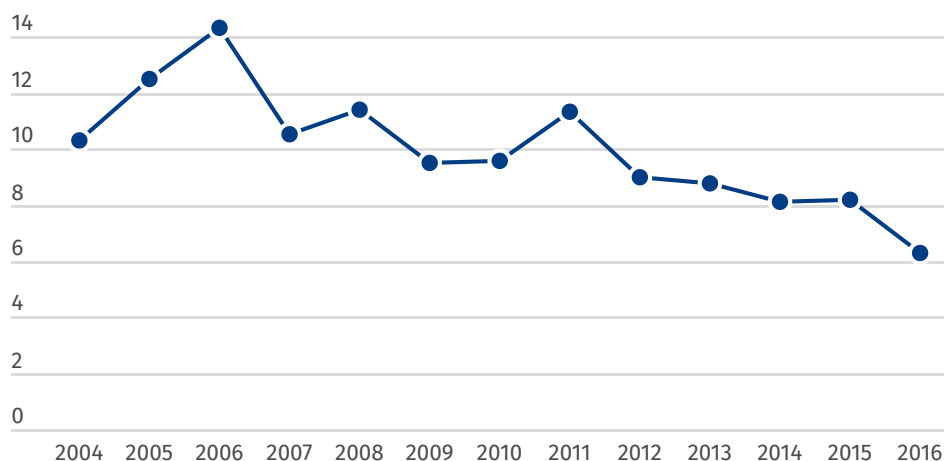
3.3 Húsnæði

Viðunandi húsnæði er ein af grunnþörfum manneskjunnar og er kostnaður við húsnæði oftast stærsti útgjaldaliður heimila. Húsnæði veitir skjól fyrir veðri og vindum, er vettvangur einkalífs og sá staður þar sem stærstum hluta þarfa heimilisfólks er mætt. Lélegt húsnæði getur haft áhrif á heilsu fólks og möguleika fjölskyldna á að sinna daglegum þörfum eins og máltíðum, barnaupheldi og afþreyingu.

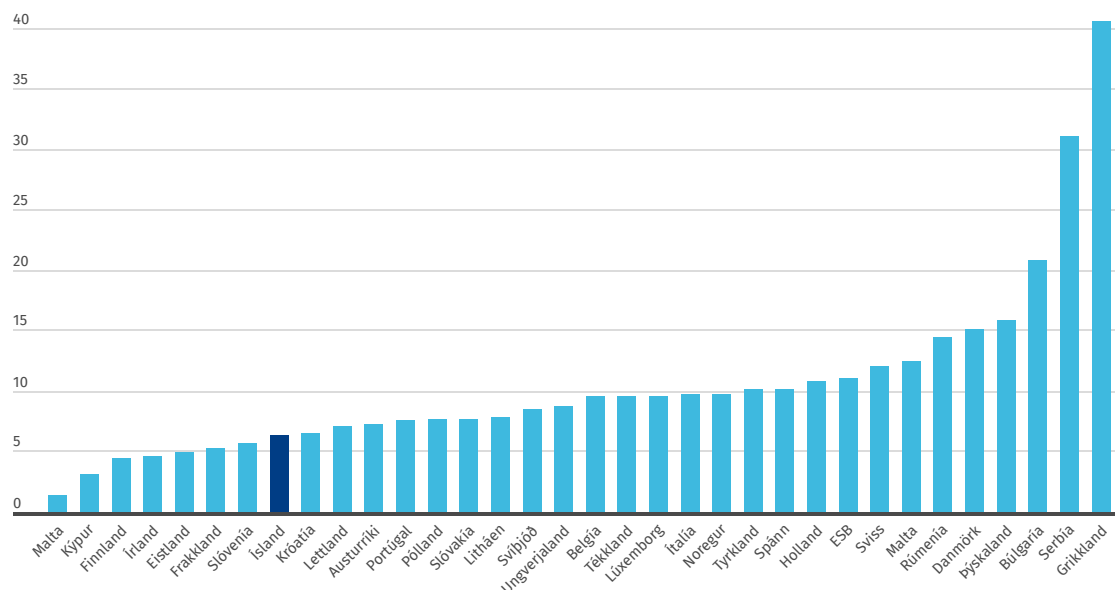
3.3.1 Verulega íþyngjandi byrði húsnæðiskostnaðar

Kostnaður við húsnæði er oftast stærsti útgjaldaliður heimila og getur því íþyngjandi byrði húsnæðiskostnaðar haft veruleg áhrif á velsæld fólks. Árið 2016 greiddu 6,3% húsnæðiskostnað sem var hærri en 40% af ráðstöfunartekjum, en það er skilgreint sem verulega íþyngjandi húsnæðiskostnaður.

Mynd 38. Verulega íþyngjandi byrði húsnæðiskostnaðar 2004-2016 (%)

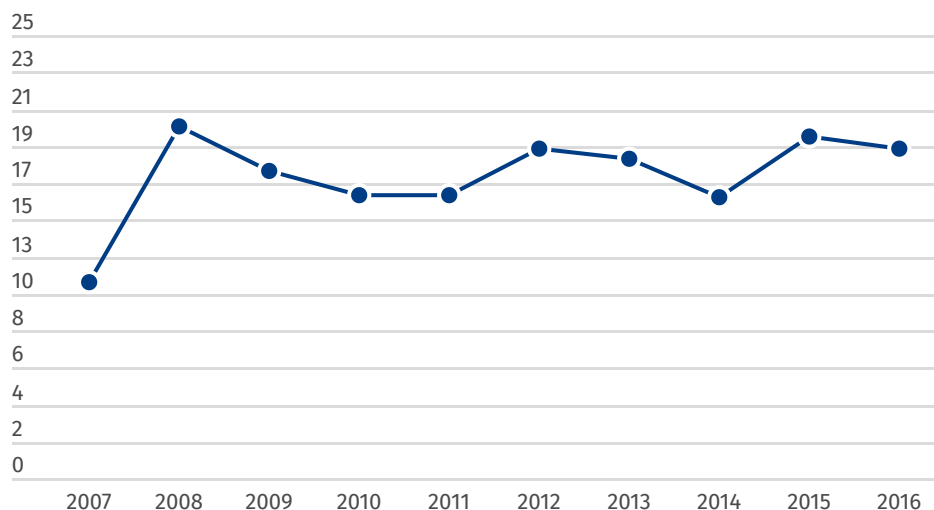
Mynd 39. Verulega íþyngjandi byrði húsnæðiskostnaðar 2016 (%)

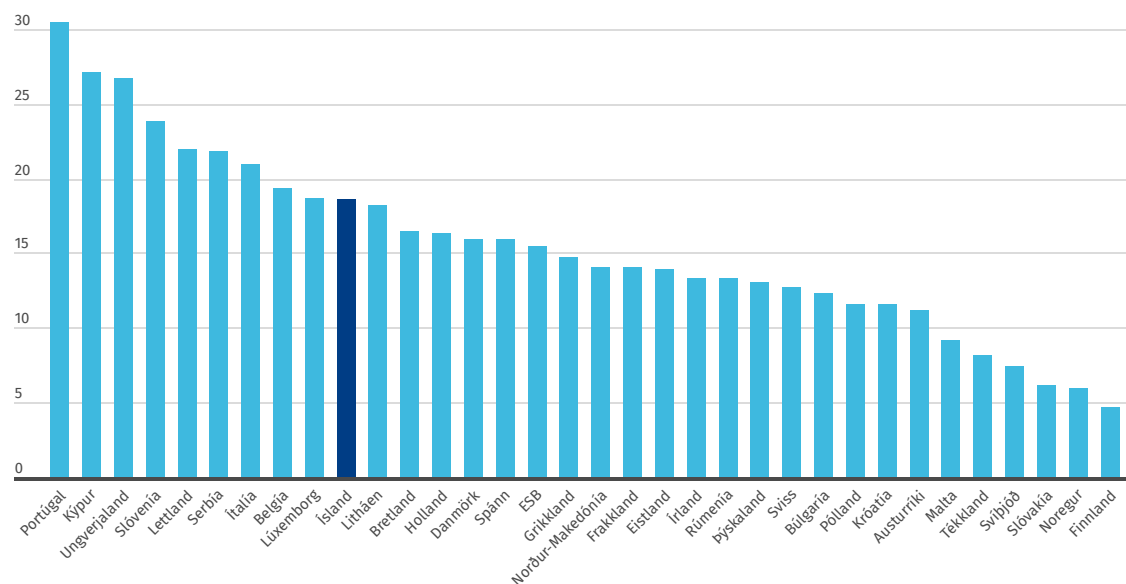
3.3.2 Ástand húsnæðis

Ástand húsnæðis getur haft mikil áhrif á daglegt líf fólks, heilsu þess og vellíðan. Eitt af algengustu vandamálunum við húsnæði er leki, rakaskemmdir og mygla og hafa rannsóknir sýnt tengsl þessara þátta við heilsu fólks. Árið 2016 bjuggu um 18,6% fólks á Íslandi í húsnæði með leka, rakaskemmdir eða mygla og er það nokkuð hærra hlutfall en í flestum Evrópulöndum.

Mynd 40. Hlutfall fólks sem býr í húsnæði með leka, rakaskemmdir eða mygla

Mynd 41. Hlutfall fólks sem býr í húsnæði með leka, rakaskemmdir eða mygla 2016

3.4 Tekjur og eignir

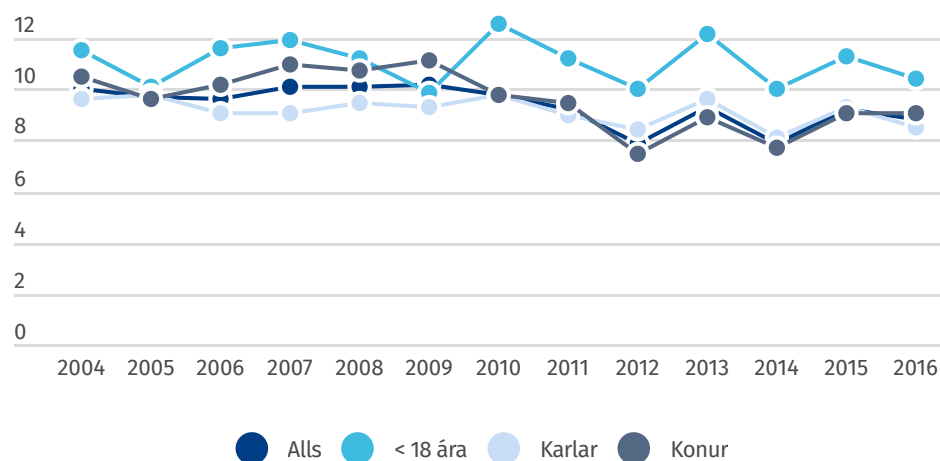
Tekjur eru grunnurinn að þeim efnahagslegu björgum sem fólk hefur yfir að ráða. Tekjur eru mikilvægar fyrir lífsgæði í markaðssamfélagi því þær endurspeglu getu einstaklinga og heimila til að uppfylla þarfir og langanir. Lífskjör einstaklinga hafa áhrif á fjölda þátta eins og heilsu, vellíðan og tækifæri til að lifa því lífi sem fólk kys.

3.4.1 Lágtekjuhlutfall

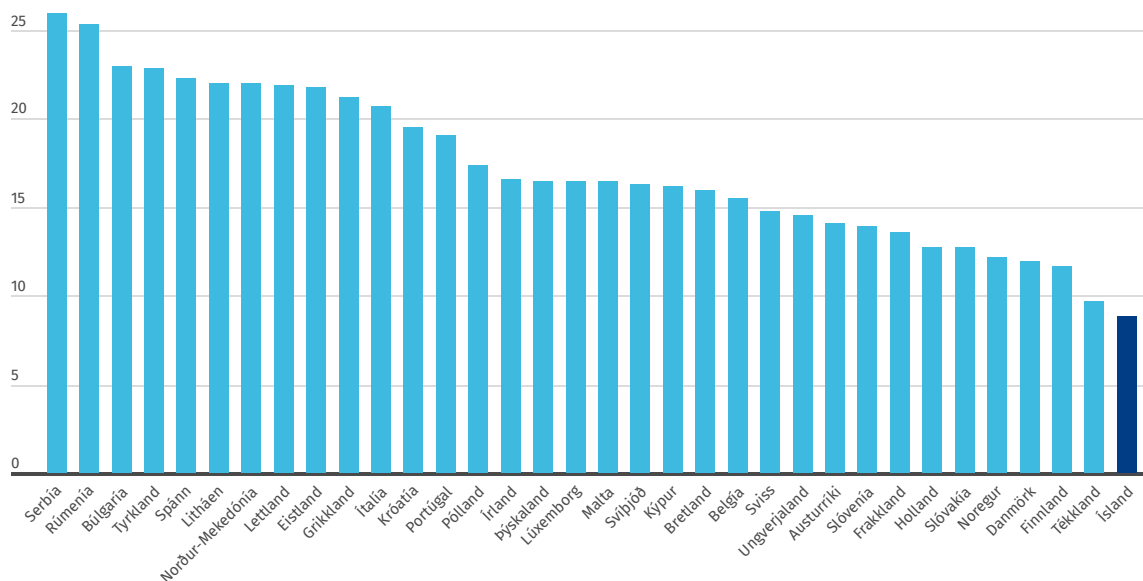
Lágtekjuhlutfall er það hlutfall einstaklinga á einkaheimilum sem hefur lægri ráðstöfunartekjur á neyslueiningu en 60% af miðgildi ráðstöfunartekna. Sá hópur sem er undir lágtekjumörkum á á hættu að búa við fátækt. Hækkun lágtekjuhlutfalls getur þýtt að það sé að draga úr velsæld. Mælikvarðann þarf að túlka út frá hugmyndum um afstæðan skort en hann er ekki vísbending um fátækt í neinum algildum skilningi. Að sama skapi er nauðsynlegt að hafa fyrirvara á fjölþjóðlegum samanburði á lágtekjuhlutföllum, sér í lagi milli landa sem búa við mjög mismunandi hagsæld, enda ljóst að lífskjör fólks undir lágtekjumörkum í efnaminni löndum eru önnur og verri en sama hóps í þeim efnameiri.

Lágtekjuhlutfall byggist á gögnum úr lífskjararannsókn Hagstofunnar sem er hluti af samræmdri lífskjararannsókn Evrópusambandsins (EU-SILC). Meginmarkmið rannsóknarinnar er að greina lágtekjuhópa og hópa sem er hætt við félagslegri einangrun. Niðurstöður rannsóknarinnar eru samanburðarhæfar við löndin á Evrópska efnahagssvæðinu.

Mynd 42. Lágtekjuhlutfall 2004–2016

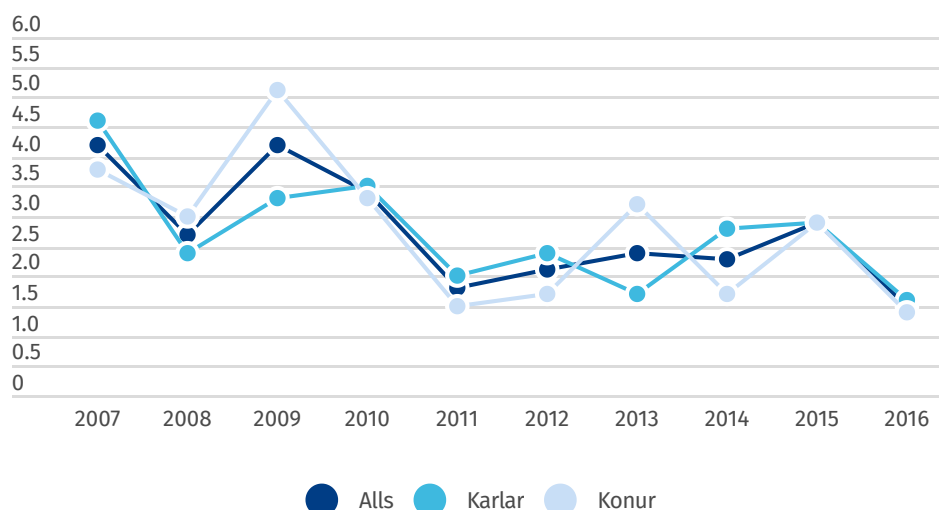
Mynd 43. Lágtekjuhlutfall 2016

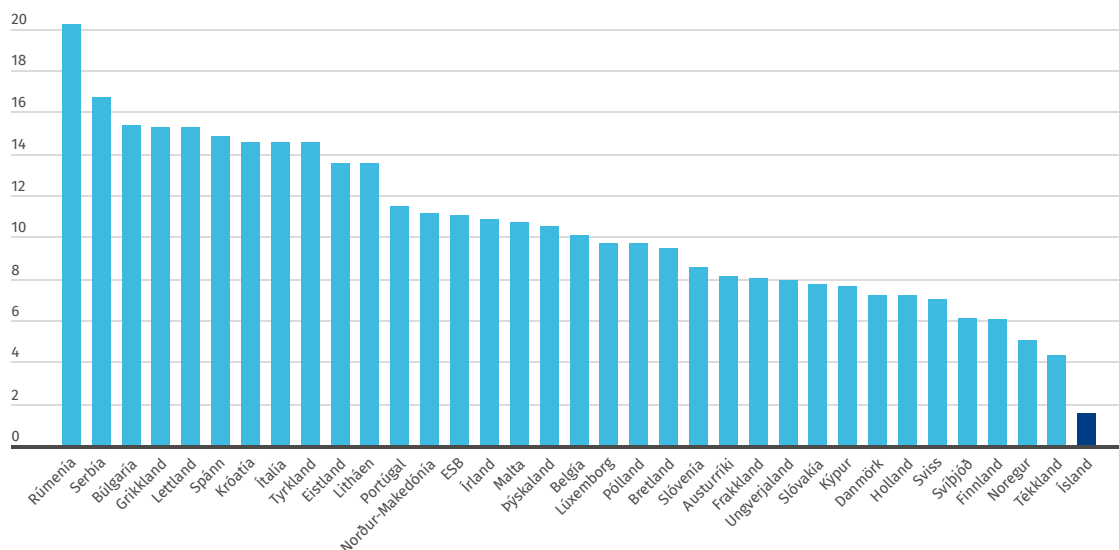
3.4.2 Viðvarandi lágar tekjur

Flestir eru undir lágtekjumörkum einhvern tímann á lífsleiðinni án þess að það hafi teljandi áhrif á líf fólks til lengri tíma. Erfiðara er ef fólk er með lágar tekjur til langs tíma sem leiðir til minni velsæðar og eykur líkur á því að fólk festist í fátækt. Þessi mæling vísar því á hóp sem þarf mest á stuðningi að halda. Viðvarandi lágar tekjur sýnir hlutfall þeirra sem búa á heimilum þar sem ráðstöfunartekjur voru undir lágtekjumörkum fyrir líðandi ár og tvö af þremur árum þar á undan.

Mynd 44. Viðvarandi lágar tekjur 2007-2016 (%)

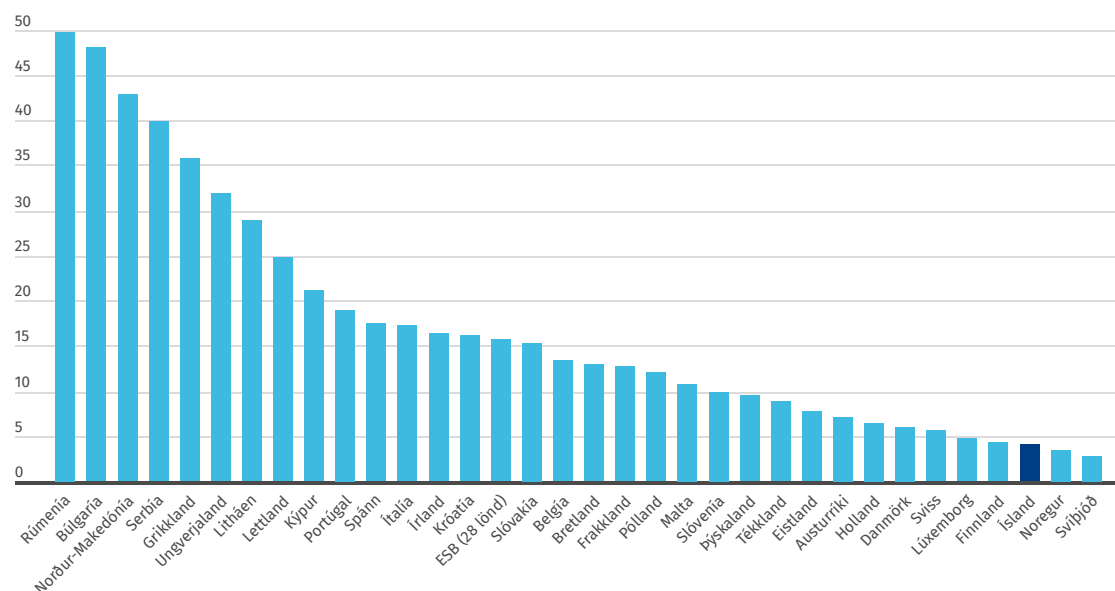
Mynd 45. Viðvarandi lágar tekjur 2016 (%)

3.4.3 Skortur á efnis- og félagslegum gæðum

Lágtækjumörk mæla ónógar þjargir en Eurostat hefur þróað annars konar mælingu á bág lífskjör, þ.e. skortur á efnislegum og félagslegum gæðum. Þátttakendur í evrópsku lífskjararannsókninni eru beðnir um að svara því hvort að þeir hafi ráð á þrettán atriðum: 1) mæta óvæntum útgjöldum; 2) fara í a.m.k. einnar viku frí fjarri heimili; 3) forðast vanskil lána og reikninga; 4) a.m.k. einni kjötmáltíð á dag eða jafngildri grænmetismáltíð; 5) halda heimili sínu nægilega hlýju; 6) bíl til eigin nota; 7) skipta út slitnum húsgögnum; 8) skipta út slitnum fötum; 9) eiga a.m.k. tvö pör af skóm sem passa; 10) verja smávægilegri upphæð í sjálf sig í hverri viku; 11) sinna tólmstundastarfi; 12) hitta vini/ættingja í mat og/eða drykk a.m.k. í einu sinni í mánuði; 13) hafa internet tengingu heima hjá sér. Þá, sem ekki hafa efni á fimm af ofangreindum þrettán atriðum, skortir efnisleg gæði. Slíkur skortur verður að teljast fátíður á Íslandi en árið 2016 bjuggu 4% íbúa landsins við slíkan skort. Það var þriðja lægsta hlutfallið í Evrópu og aðeins í Noregi og Svíþjóð var hlutfallið lægra.

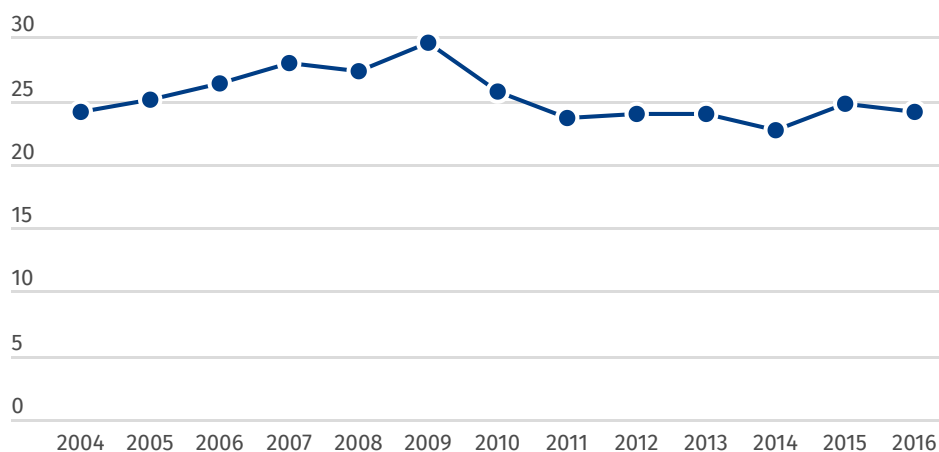
Mynd 46. Skortur á efnislegum og félagslegum gæðum 2016 (%)

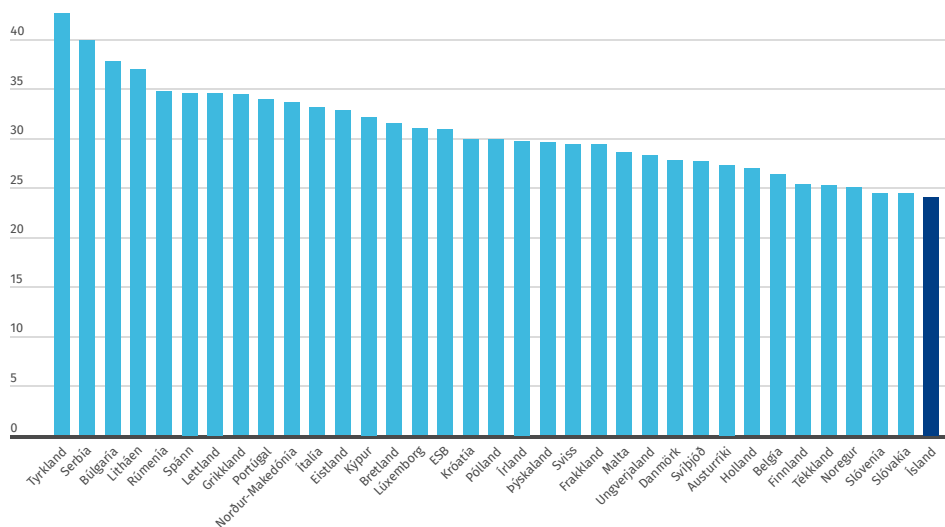
3.4.4 Jöfnuður (Gini-stuðull)

Rannsóknir sýna að mikill ójöfnuður getur haft neikvæð áhrif á samfélög, svo sem félagsauð, heilsufar og afbrotatíðni svo dæmi séu nefnd. Gini-stuðullinn er viðurkennd mæling á dreifingu ráðstöfunartekna. Stuðullinn sýnir hvernig heildartekjur samfélagsins dreifast meðal landsmanna og væri 100 ef allar tekjur tilheyru sama einstaklingi en 0 ef allir hefðu jafnar tekjur.

Mynd 47. *Gini-stuðull 2004–2016*

Mynd 48. *Gini-stuðull 2016*

Ráðstöfunartekjur dreifast einna jafnast á Íslandi samanborið við önnur Evrópulönd. Ójöfnuður jókst hratt á árunum 2004 til 2009 en í kjölfar hrunsins minnkaði hann snarlega og hefur svo gott sem staðið í stað frá 2011.

4. Umhverfislegir þættir

Gæði umhverfisins hafa áhrif á líf fólks. Það er ekki nóg að horfa aðeins til umhverfisins, hversu heilnæmt það er eða aðgengis að náttúrunni, heldur þarf einnig að horfa til þess hvernig við nýtum auðlindir okkar. Við vinnum þau lífsgæði sem við njótum úr náttúrunni og mikill ágangur getur komið niður á lífskjörum í framtíðinni. Við nýtum ekki bara auðlindir náttúrunnar okkur til hagsbóta heldur spilar hún stórt hlutverk í vellíðan fólks. Loftgæði og aðgangur að grænum svæðum hefur bein áhrif á lífsgæði. Fólk metur umhverfi og náttúrufegurð og getur lagt áherslu á að vernda náttúruna, bæði flóru og fínu, þó svo að það njóti hennar aðeins úr fjarlægð.

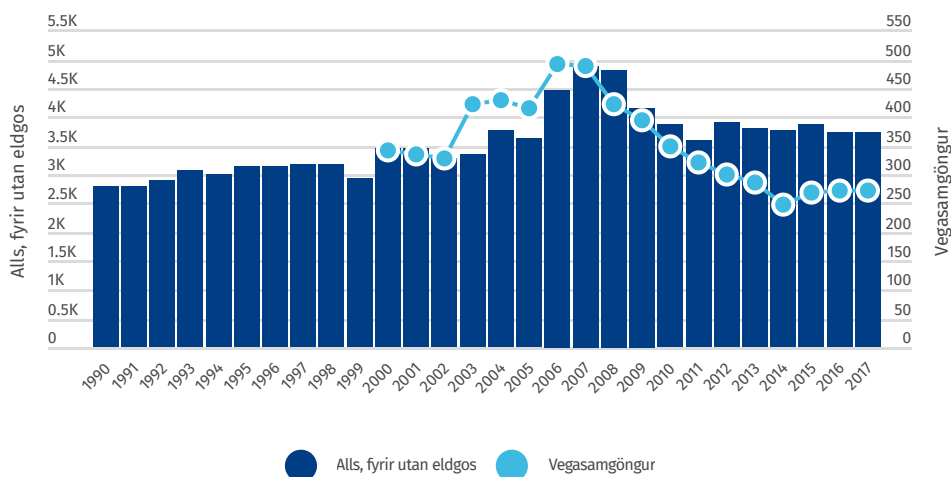
4.1 Loftgæði og loftslag

Loftmengun getur spilt heilsu manna og því skiptir hreint og heilnæmt andrúmsloft almenning miklu. Áhrif loftmengunar á heilsu manna hér á landi eru með þeim minnstu samanborið við önnur Evrópulönd samkvæmt mati Umhverfisstofnunar Evrópu (EEA). Losun gróðurhúsalofttegunda af mannavöldum veldur loftslagsbreytingum og afleiðingar þessara breytinga á jörðina eru meðal annars þær að jöklar bráðna, yfirborð sjávar hækkar, vistkerfi raskast og öfgar í veðurfari aukast. Auk þess verða breytingar á lífsskilyrðum í sjó vegna breytinga á straumum, sýrustigi og seltu.

4.1.1 Svifryk

Svifryk hefur almennt mest áhrif á loftgæði. Ein helsta uppspretta mengunarvalda í andrúmslofti í þéttbýli eru samgöngur. Aðrar uppsprettur geta verið náttúrulegar, t.d. eldgos, jarðvegsrof, uppgufun frá hverasvæðum og vegna loftmengunarefna sem berast frá öðrum löndum. Heildarlosun svifryks og annara loftmengandi efna frá Íslandi er metið af Umhverfisstofnun samkvæmt beiðni UN-Economic Commission for Europe (UN-ECE).

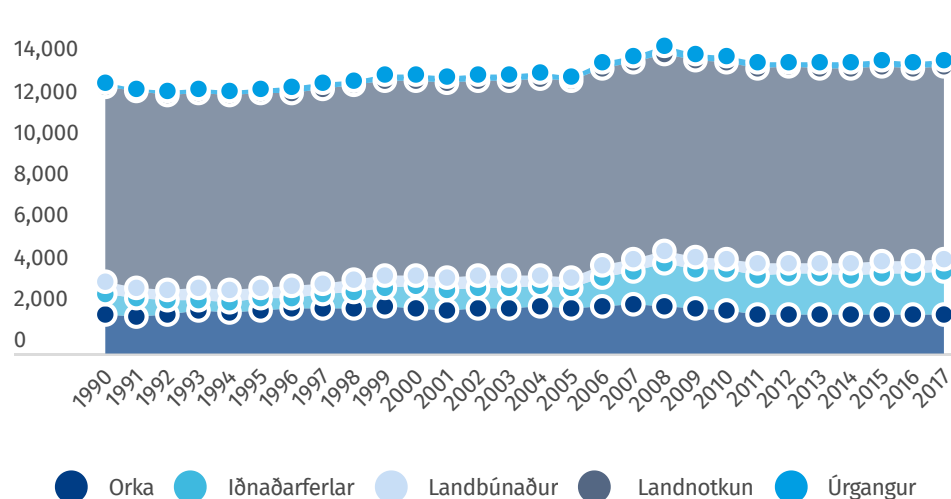
Mynd 49. **Sót og svifryk 1990-2017, PM2.5, PM10 og Black carbon (BC)**

4.1.2 Losun gróðurhúslofttegunda

Í París 2015 samþykktu þjóðir heims að vinna saman að því að takmarka hlýnun vegna losunar gróðurhúslofttegunda við 2°C miðað við fyrir iðnvæðingu og leita leiða til að halda hlýnun innan við 1.5°C. Þetta er viðleitni til að koma í veg fyrir hættulegar raskanir á veðrakerfum jarðarinnar. Í stjórnarsáttmála ríkisstjórnarinnar kemur fram markmið Íslands um að verða kolefnishlutlaust fyrir árið 2040. Losun gróðurhúslofttegunda er lykilatriði í þáttum sem íslensk stjórnvöld geta haft áhrif á. Umhverfisstofnun heldur utan um loftslagsbókhald Íslands og skilar því til loftslagssamnings Sameinuðu þjóðanna.

Mynd 50. **Losun gróðurhúslofttegunda**

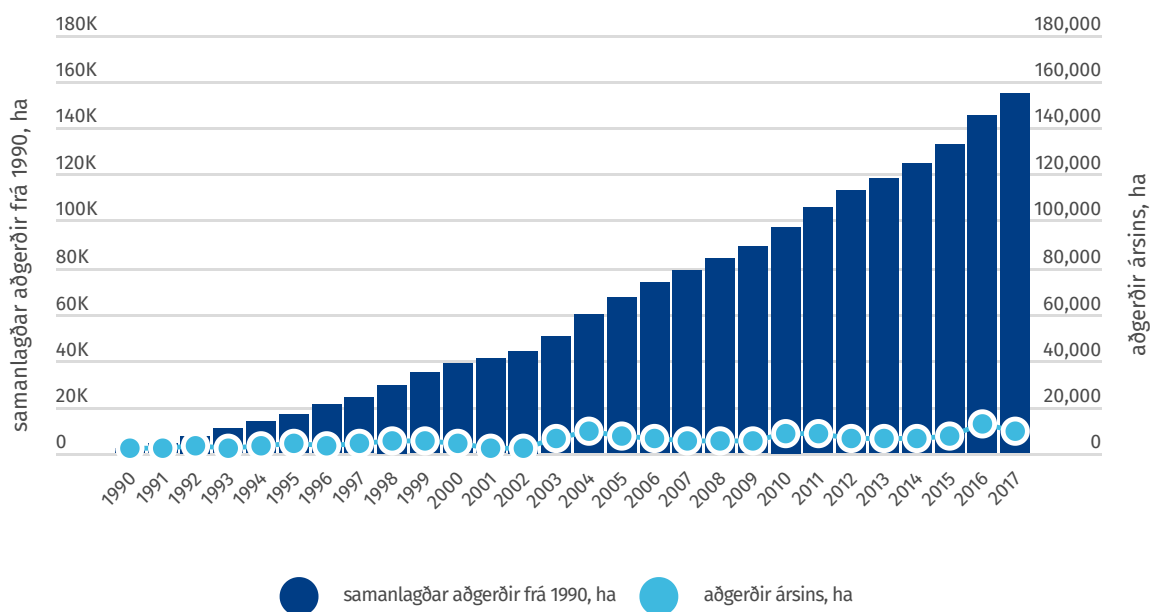
4.2 Land

Auðlindir þjóðarinnar eru meðal annars fólgnar í gróðri og jarðvegi og er mikilvægt að tryggja sjálfbærni við nýtingu lands. Þetta er gert með landgræðslu, gróðurvernd og endurheimt votlendis. Kolefnisbinding með landgræðslu er ein af mótvægisáðgerðum gegn hnattrænni hlýnun. Með aukinni landgræðslu eykst kolefnisbinding í jarðvegi. Slík kolefnisbinding er varanleg og því eftirsóknarverð. Sérstæða náttúru þarf að sama skapi að vernda sérstaklega.

4.2.1 Árangur í landgræðslu

Sögulega hefur Ísland tapað stórum hluta af jarðvegsauðlindum sínum vegna ósjálfbærrar nýtingar. Með landgræðslu og skógrækt má endurheimta landgæði, auka kolefnisbindingu í jarðvegi og gróðri og skapa auðlind fyrir komandi kynslóðir. Um málaflokkinn halda Landgræðslan og Skógræktin.

Mynd 51. Samanlagðir hektarar vegna nýrrar landgræðslu

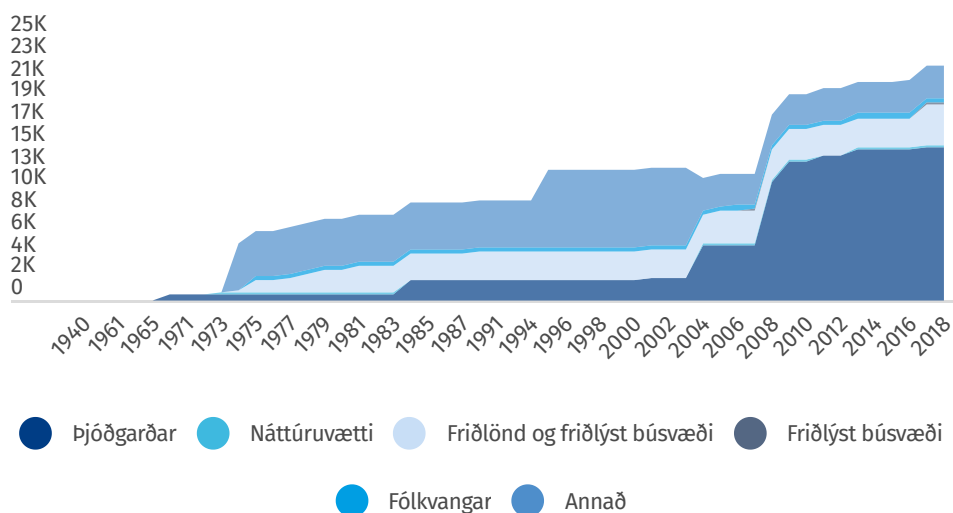

4.2.2 Náttúruverndarsvæði

Tryggja þarf vernd fyrir viðkvæma og verðmæta náttúru Íslands og ákvarða hvaða svæði megi nýta til frekari þróunar og hvaða svæði skulu vernduð fyrir ágangi manna. Sérstaklega þarf að huga að vernd viðkvæmra og fágætra vistkerfa og jarðminja.

Mælikvarðinn snýr að umfangi náttúruverndarsvæða á Íslandi, eftir tegund verndar. Náttúrufræðistofnun Íslands heldur utan um friðlýst svæði á Íslandi.

Mynd 52. **Friðlýst landssvæði, km²**

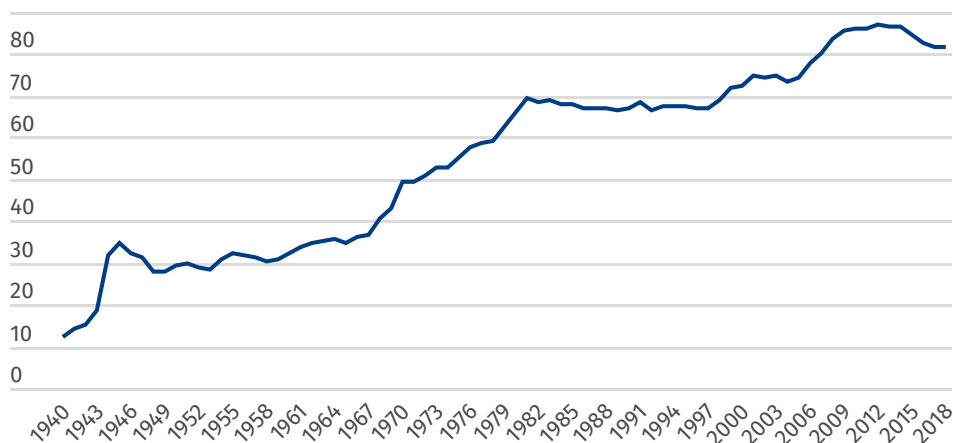
4.3 Orka

Orka er einn af grunnþáttum daglegs lífs og þykir svo sjálfsögð að við tökum helst ekki eftir henni nema þegar hennar nýtur ekki við. Náttúrulegar aðstæður eru mjög ólíkar milli landa og misjafnt hvaða orkulindir eru í boði og henta best á hverjum stað. Ísland hefur sérstöðu þegar kemur að orkumálum, því raforkuframleiðsla er hér nær eingöngu frá endurnýjanlegum orkugjöfum, fallvatni og jarðhita.

4.3.1 Hlutfall endurnýjanlegrar orku í heildarnotkun

Endurnýjanleg orka er sú orka sem kemur frá orkulind sem minnkar ekki, heldur endurnýjar sig stöðugt þegar tekið er af henni og helst þannig í jafnvægi. Raforka á Íslandi er framleidd með endurnýjanlegum hætti og skilar nær engum gróðurhúsalofttegundum út í andrúmsloftið. Minni notkun jarðefnaeldsneytis er eitt mikilvægasta verkefni sem heimsbyggðin stendur frammi fyrir í loftslagsmálum. Orkustofnun heldur utan um málaflokkinn og safnar gögnum.

Mynd 53. Hlutdeild endurnýjanlegrar orku í frumorkunotkun 1940–2018

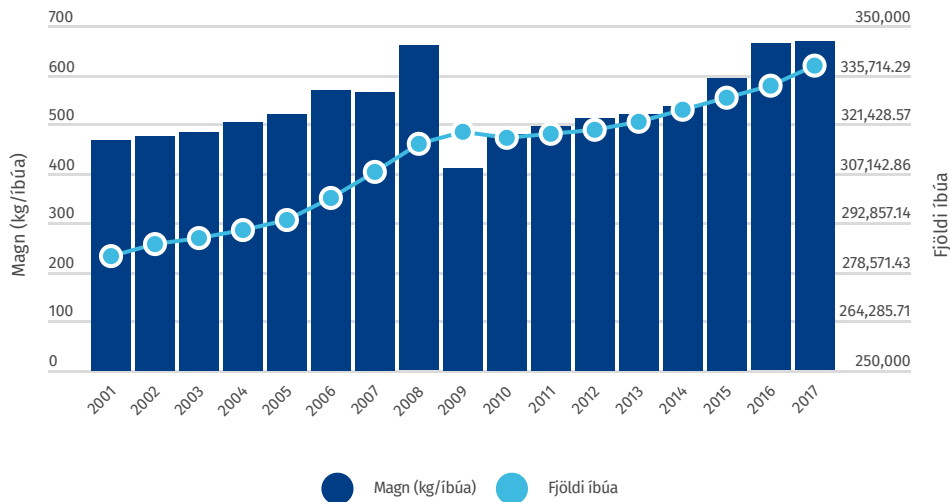
4.4 Úrgangur og endurvinnsla

Líta má á magn sorps og úrgangs sem mælikvarða á hversu vel þjóðir fara með auðlindir sem þær búa yfir. Skilvirk velmegunarsamfélög njóta hagsældar en mynda lítinn úrgang. Fyrsta áherslan í meðhöndlun úrgangs er að koma í veg fyrir myndun hans en síðan að tryggja að sá úrgangur sem til fellur sé enduruninn á viðeigandi hátt.

4.4.1 Magn heimilisúrgangs

Árið 2017 var magn heimilisúrgangs á hvern íbúa landsins meira en árið 2008, sem var metár fram til þessa. Þótt fleiri en ein breyta hafi vafalítið áhrif á myndun heimilisúrgangs, s.s. fjöldi ferðamanna sem heimsækir landið, þá sýnir þessi þróun glögglega hversu sterk tengsl eru á milli hagsældar og neyslumynsturs þjóðarinnar annars vegar og hins vegar magns þess heimilisúrgangs sem fellur til. Umhverfisstofnun fer með málaflokkinn og safnar gögnum.

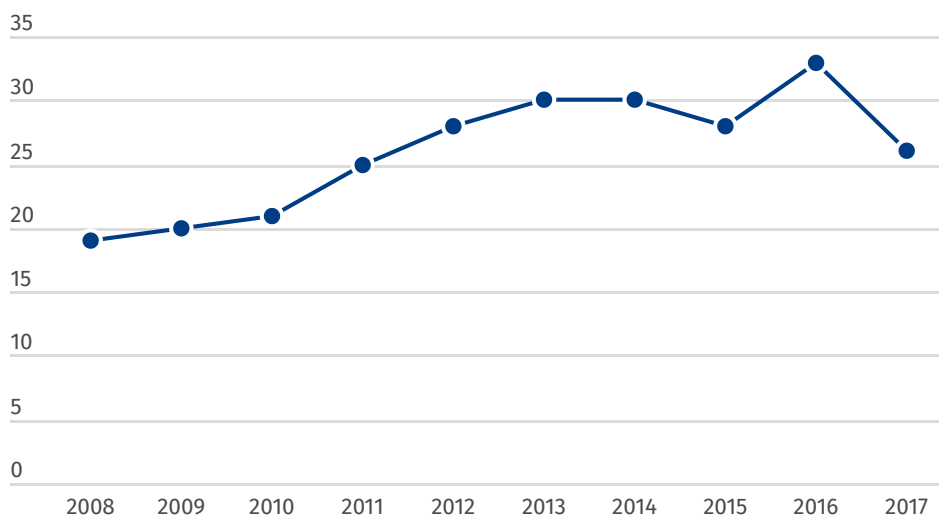
Mynd 54: **Magn heimilisúrgangs á Íslandi 2001-2017**

4.4.2 Endurvinnsla heimilissorps

Mest af því sem við notum dags daglega er hægt að endurvinna og mest af því sem fer óflokkað í ruslatunnuna hjá okkur endar á einn eða annan hátt úti í náttúrunni. Úrgangur er ýmist brenndur eða brotnar niður á löngum tíma á urðunarstöðum og við það losna efni af ýmsum toga eða þá brotna nær ekkert niður og safnast upp í miklu magni. Flokkun og endurvinnsla er lykilatriði í því að forða hráefnum frá því að verða mengunarpáttur. Það er ávinningur fyrir umhverfið að endurvinna sem mest af sorpi, en á allra síðustu árum hefur hlutfall heimilissorps sem ratar í endurvinnslu lækkað nokkuð skart. Umhverfisstofnun fer með málaflokkinn og safnar gögnum.

Mynd 55. **Endurvinnsluhlutfall heimilissorps**

VIÐAUKI

Niðurstöður könnunar Gallup um hagsæld og lífsgæði

GALLUP

Nefnd um þróun mælikvarða um hagsæld og lífsgæði

Viðhorf til lífsgæða

Júní 2019

Framkvæmdalýsing

Lýsing á rannsókn

Unnið fyrir	Forsætisráðuneytið
Markmið	Að afla upplýsinga um mat almennings á því hvaða þættir skipta það mestu máli varðandi hagsæld og lífsgæði
Framkvæmdatími	13. - 25. júní 2019
Aðferð	Netkönnun
Úrtak	1604 manns á öllu landinu, 18 ára og eldri, handahófsvaldir úr Viðhorfahópi Gallup
Verknúmer	4030021

Stærð úrtaks og svörun

Úrtak	1604
Svara ekki	717
Fjöldi svarenda	887
Þátttökuhlutfall	55,3%

Vigtun

Gögn rannsóknarinnar eru vigtuð til þess að úrtak endurspegli þýði með tilliti til kyns, aldurs og búsetu. Fjöldatölur í skýrslunni eru því námundaðar að næstu heilu tölu, en hlutföll og meðaltöl miðast við fjöldatöluna eins og hún væri með aukastöfum. Misræmi getur því verið á samanlögðum fjölda einstaklinga í greiningum og í tíðnitöflum.

Hlutfall svarenda fyrir vigtun:

Kyn:	
Karlar	47,6%
Konur	52,4%

Aldur:	
18-24 ára	5,3%
25-34 ára	11,6%
35-44 ára	15,6%
45-54 ára	17,5%
55-64 ára	21,8%
65 ára eða eldri	28,3%

Búseta:	
Höfuðborgarsvæðið	65,5%
Landsbyggðin	34,5%

Hlutfall svarenda eftir vigtun:

Kyn:	
Karlar	50,0%
Konur	50,0%

Aldur:	
18-24 ára	12,6%
25-34 ára	17,1%
35-44 ára	16,6%
45-54 ára	16,7%
55-64 ára	16,6%
65 ára eða eldri	20,4%

Búseta:	
Höfuðborgarsvæðið	64,3%
Landsbyggðin	35,7%

Reykjavík, 27. júní 2019

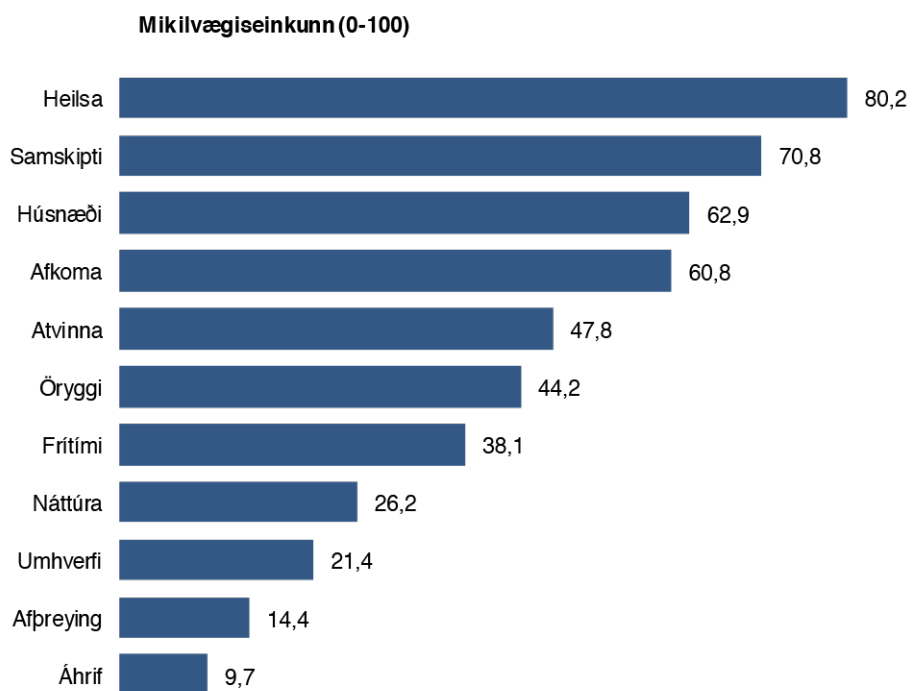
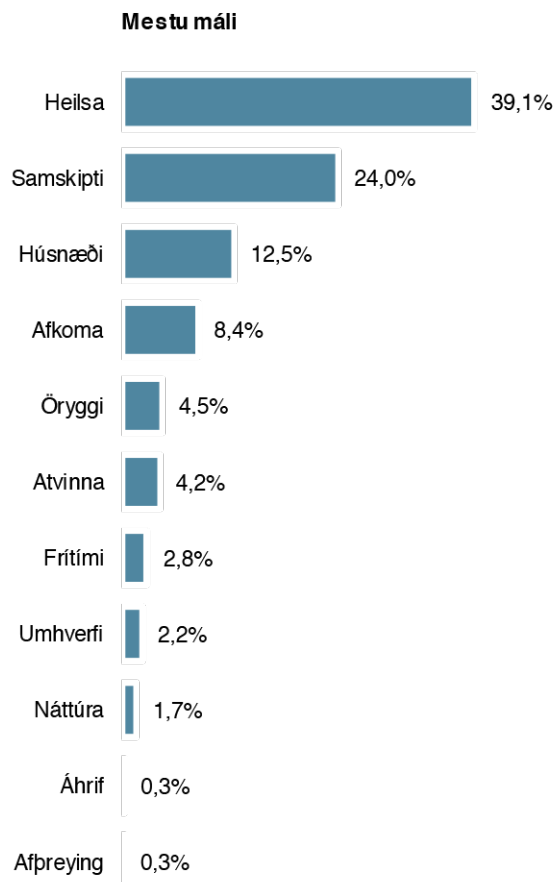
Bestu þakkir fyrir gott samstarf,

Jóna Karen Sverrisdóttir
Berglind Aradóttir

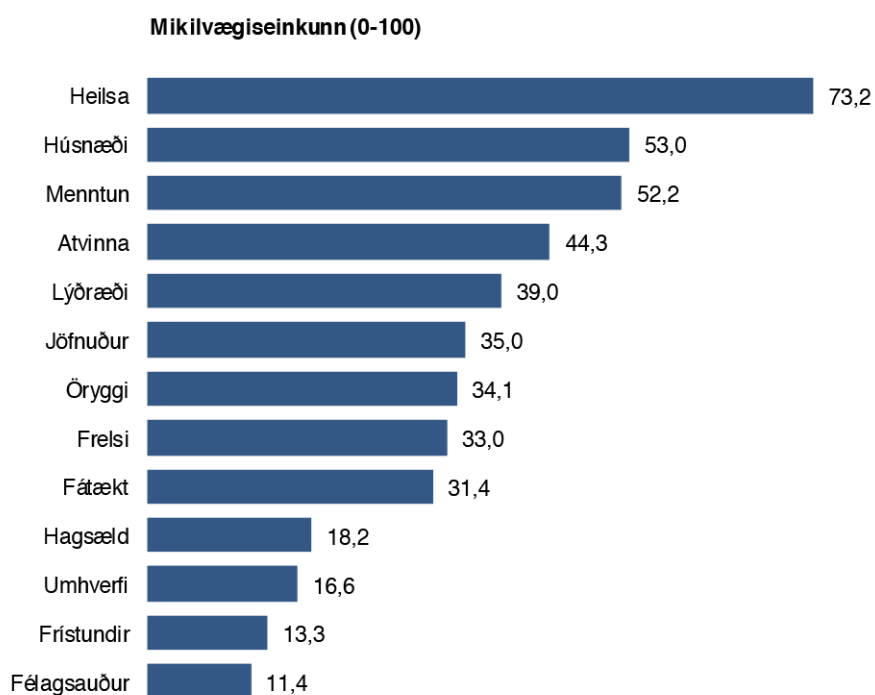
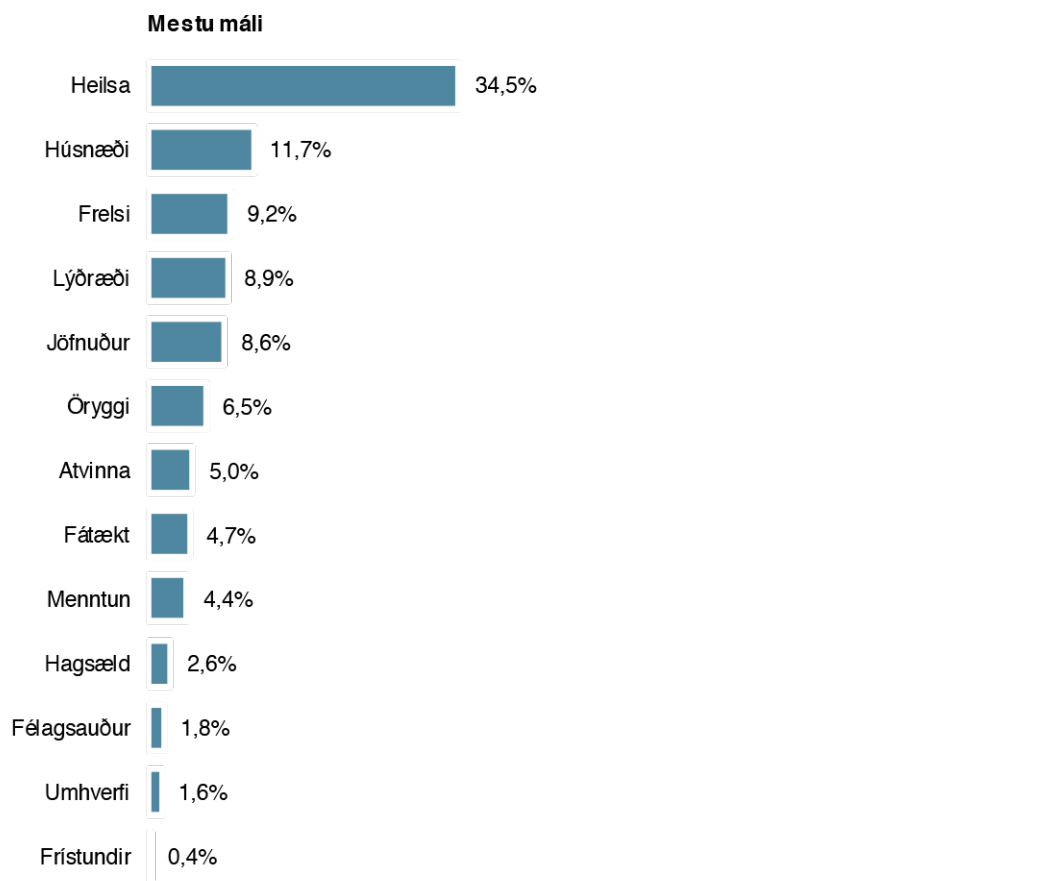
Helstu niðurstöður

Fólk getur haft ólíkar skoðanir á því hvað skiptir það mestu máli varðandi eigin lífsgæði, þ.e. hvað gerir lífið gott. Hér að neðan er listi af þáttum sem hafa áhrif á lífsgæði margra. Vinsamlega raðaðu þeim eftir mikilvægi þeirra út frá því hvað þér finnst skipta mestu máli fyrir þín lífsgæði.

Mikilvægisískunnin er reiknuð út frá 10 efstu sætunum (þó einungis séu 5 sýnd í töflunni hér að ofan). Eftirfarandi formúla er notuð við útreikninga: („Mestu máli“ * 100) + („Næst mestu máli“ * 90) + („Þriðja mestu máli“ * 80) + („Fjórða mestu máli“ * 70) + („Fimmta mestu máli“ * 60) og svo koll af kolli upp í tíunda mestu máli/Fjölda svara í „Mestu máli“).

Fólk getur haft ólíkar skoðanir á því hvernig samfélagið eigi að vera skipulagt. Hér að neðan er listi af þáttum sem margir telja að einkenni góð samfélög. Vinsamlega raðaðu þeim eftir mikilvægi þeirra út frá því hvað þér finnst skipta mestu fyrir samfélag.

Mikilvægisæinkunnin er reiknuð út frá 10 efstu sætum (þó einungis séu 5 sýnd í töflunni hér að ofan). Eftirfarandi formúla er notuð við útreikninga: ((„Mestu máli“ * 100)+(„Næst mestu máli“ * 90)+(„Þriðja mestu máli“ * 80) +(„Fjórða mestu máli“ * 70) + („Fimmta mestu máli“ * 60)) og svo koll af kolli upp í tíunda mestu máli/Fjöldi svara í „Mestu máli“).

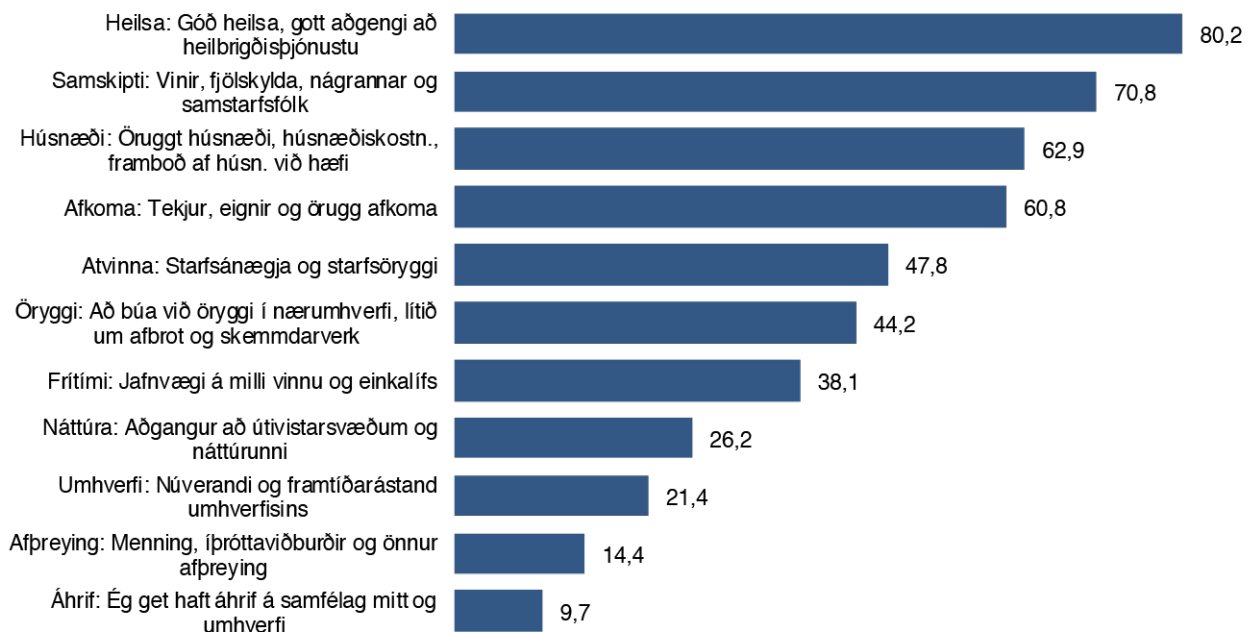
Ítarlegar niðurstöður

Spurning 1

Fólk getur haft ólíkar skoðanir á því hvað skiptir það mestu máli varðandi eigin lífsgæði, þ.e. hvað gerir lífið gott. Hér að neðan er listi af þáttum sem hafa áhrif á lífsgæði margra. Vinsamlega raðaðu þeim eftir mikilvægi þeirra út frá því hvað þér finnst skipta mestu máli fyrir þín lífsgæði.

Svör	Mestu máli			Næst mestu máli			Þriðja mestu máli			Fjórða mestu máli			Fimmta mestu máli		
	Fjöldi	Hlutfall %	Vikmörk +/-	Fjöldi	Hlutfall %	Vikmörk +/-	Fjöldi	Hlutfall %	Vikmörk +/-	Fjöldi	Hlutfall %	Vikmörk +/-	Fjöldi	Hlutfall %	Vikmörk +/-
	Heilsa: Góð heilsa, gott aðgengi að heilbrigðisþjónustu	331	39,1	3,3	197	23,4	2,9	94	11,2	2,1	72	8,6	1,9	41	5,0
Samskipti: Vinir, fjölskylda, nágrannar og samstarfsfólk	203	24,0	2,9	163	19,3	2,7	104	12,4	2,2	103	12,3	2,2	91	10,9	2,1
Húsnæði: Öruggt húsnæði, húsnæðiskostn., framboð af húsn. við hæfi	106	12,5	2,2	145	17,2	2,6	147	17,4	2,6	111	13,3	2,3	98	11,8	2,2
Afkoma: Tekjur, eignir og örugg afkoma	71	8,4	1,9	123	14,6	2,4	146	17,4	2,6	136	16,2	2,5	122	14,6	2,4
Atvinna: Starfsánægja og starfsöryggi	35	4,2	1,4	69	8,2	1,9	107	12,8	2,3	121	14,4	2,4	123	14,8	2,4
Öryggi: Að búa við öryggi í nærumhverfi, lítið um afbrot og skemmdarverk	38	4,5	1,4	63	7,5	1,8	88	10,4	2,1	97	11,6	2,2	97	11,6	2,2
Fritími: Jafnvægi á milli vinnu og einkalífs	24	2,8	1,1	42	4,9	1,5	69	8,2	1,9	79	9,4	2,0	109	13,1	2,3
Náttúra: Aðgangur að útivistarsvæðum og náttúrunni	14	1,7	0,9	15	1,8	0,9	33	3,9	1,3	57	6,9	1,7	65	7,8	1,8
Umhverfi: Núverandi og framtíðarástand umhverfisins	19	2,2	1,0	15	1,7	0,9	28	3,3	1,2	33	3,9	1,3	46	5,5	1,6
Afþreying: Menning, íþróttaviðburðir og önnur afþreying	2	0,3	0,4	9	1,0	0,7	13	1,6	0,8	21	2,5	1,1	25	3,0	1,2
Áhrif: Ég get haft áhrif á samfélag mitt og umhverfi	3	0,3	0,4	2	0,3	0,3	11	1,3	0,8	8	1,0	0,7	14	1,7	0,9
Fjöldi svara	846	100,0													
Tóku afstöðu	846	95,3													
Tóku ekki afstöðu	41	4,7													
Fjöldi svarenda	887	100,0													

Mikilvægiseinkunn (0-100)

Mikilvægiseinkunnin er reiknuð út frá 10 efstu sætunum (þó einungis séu 5 sýnd í töflunni hér að ofan). Eftirfarandi formúla er notuð við útreikninga: („Mestu máli“ * 100) + („Næst mestu máli“ * 90) + („Þriðja mestu máli“ * 80) + („Fjórða mestu máli“ * 70) + („Fimmta mestu máli“ * 60) og svo koll af kolli upp í tíunda mestu máli/Fjöldi svara í „Mestu máli“).

Spurning 1

Fólk getur haft ólíkar skoðanir á því hvað skiptir það mestu máli varðandi eigin lífsgæði, þ.e. hvað gerir lífið gott. Hér að neðan er listi af þáttum sem hafa áhrif á lífsgæði margra. Vinsamlega raðaðu þeim eftir mikilvægi þeirra út frá því hvað þér

Greiningar

	Fjöldi svar-enda	Heilsa	Samskipti	Húsnæði	Afkoma	Atvinna	Öryggi	Fritími
Kyn								
Karlar	418	78	63	62	62	51	44	41
Konur	428	82	78	64	59	45	44	36
Aldur								
18-24 ára	108	70	69	46	41	54	60	45
25-34 ára	139	74	71	73	56	55	41	45
35-44 ára	140	81	73	69	62	50	41	48
45-54 ára	143	81	69	59	68	57	40	41
55-64 ára	141	86	69	62	70	49	35	38
65 ára eða eldri	174	86	73	65	63	28	50	18
Búseta								
Reykjavík	306	79	72	63	60	47	44	38
Nágrannasv. félag R. vikur	241	83	67	65	64	46	41	37
Önnur sveitarfélög	299	80	73	61	58	50	47	39
Fjölskyldutekjur								
Lægri en 400 þúsund	68	76	67	72	61	41	48	31
400 til 549 þúsund	80	84	73	71	66	42	48	34
550 til 799 þúsund	124	83	76	66	57	43	43	37
800 til 999 þúsund	109	79	74	63	60	48	37	44
Milljón til 1.249 þúsund	103	84	64	60	62	57	43	46
1.250 til 1.499 þúsund	60	87	76	62	62	61	38	45
1.500 þúsund eða hærrí	107	75	75	57	65	51	43	42
Menntun								
Grunnskólapróf	208	81	70	66	68	44	45	33
Framhaldsskólapróf	308	80	70	60	57	48	49	40
Háskólapróf	262	80	74	64	59	52	36	42
Hvað af eftirfarandi lýsir best stöðu þinni á vinnumarkaði?								
Launþegi	480	79	71	64	63	55	41	44
Atvinnurekandi/sjálfst. starfandi	68	84	69	56	66	50	41	36
Í vinnu og námi/í námi	86	77	69	55	41	54	58	46
Á eftirlaunum	105	88	76	65	67	21	50	15
Annað	92	80	68	72	62	36	44	33
Lífsskeiðshópar								
Búa einir - 18 til 34 ára	80	69	70	56	38	54	59	49
Búa einir - 35 til 66 ára	82	83	66	68	67	48	40	40
Barnlaus pör - 18 til 45 ára	44	70	83	72	58	44	36	44
Ungir foreldrar - 18 til 45 ára	227	79	71	65	60	54	45	46
Eldri foreldrar - 46 til 66 ára	85	84	68	60	69	51	39	43
Barnlaus pör - 46 til 66 ára	148	84	70	58	67	53	38	38
Lífeyrisaldur - 67 ára+	136	86	72	63	64	25	50	17

Þar sem einkunn eru feitletruð og lituð með bláu er marktækur munur á milli hópa

Spurning 2

Fólk getur haft ólíkar skoðanir á því hvernig **samfélagið** eigi að vera skipulagt. Hér að neðan er listi af þáttum sem margir telja að einkenni góð samfélög. Vinsamlega raðaðu þeim eftir mikilvægi þeirra út frá því hvað þér finnst skipta mestu fyrir samfélag.

Svör	Mestu máli			Næst mestu máli			Þriðja mestu máli			Fjórða mestu máli			Fimmta mestu máli		
	Fjöldi	Hlutfall %	Vikmörk +/-	Fjöldi	Hlutfall %	Vikmörk +/-	Fjöldi	Hlutfall %	Vikmörk +/-	Fjöldi	Hlutfall %	Vikmörk +/-	Fjöldi	Hlutfall %	Vikmörk +/-
Heilsa: Að allir hafi aðgengi að góðri heilbrigðisþjónustu	276	34,5	3,3	122	15,2	2,5	105	13,2	2,4	78	9,8	2,1	60	7,5	1,8
Húsnæði: Öruggt húsnæði, húsnæðiskostnaður	94	11,7	2,2	106	13,3	2,4	109	13,6	2,4	90	11,4	2,2	80	10,1	2,1
Menntun: Að allir hafi aðgang að menntun við hæfi	35	4,4	1,4	96	12,0	2,3	120	15,1	2,5	118	14,8	2,5	115	14,5	2,5
Atvinna: Nægilegt framboð af góðum störfum, lítið atvinnuleysi	40	5,0	1,5	86	10,8	2,2	89	11,2	2,2	101	12,7	2,3	70	8,8	2,0
Lýðræði: Að stjórnvöld taki mið af þörfum og óskum íbúanna	71	8,9	2,0	66	8,3	1,9	62	7,8	1,9	63	7,9	1,9	61	7,8	1,9
Jöfnuður: Lífskjör frekar jöfn	69	8,6	2,0	57	7,2	1,8	57	7,1	1,8	52	6,6	1,7	64	8,1	1,9
Öryggi: Að allir íbúar samfélagsins búi við öryggi, t.d. að afbrot og skemmdarverk séu fátíð	52	6,5	1,7	87	10,8	2,2	58	7,2	1,8	79	9,9	2,1	69	8,7	2,0
Frelsi: Að fólk geti lifað lífinu á hvern þann hátt sem það sjálft kys	74	9,2	2,0	40	5,1	1,5	47	5,8	1,6	41	5,2	1,5	87	11,0	2,2
Fátækt: Lítil eða engin fátækt	38	4,7	1,5	54	6,7	1,7	48	6,0	1,7	63	7,9	1,9	65	8,2	1,9
Hagsæld: hagvöxtur og landsframleiðsla	21	2,6	1,1	31	3,9	1,3	27	3,4	1,3	25	3,1	1,2	31	4,0	1,4
Umhverfi: Að samfélagið sé umhverfisvænt	13	1,6	0,9	19	2,3	1,1	29	3,7	1,3	32	4,0	1,4	31	3,9	1,3
Fristundir: Öflugt menningar- og íþróttast., tækif. til útivistar eða félagsst.	4	0,4	0,5	14	1,7	0,9	17	2,1	1,0	28	3,5	1,3	31	3,9	1,4
Félagsauður: Að það ríki traust og samstaða á milli íbúa samfélagsins	15	1,8	0,9	20	2,5	1,1	29	3,7	1,3	26	3,3	1,2	28	3,6	1,3
Fjöldi svara	801	97,7													
Töku afstöðu	801	90,3													
Töku ekki afstöðu	86	9,7													
Fjöldi svarenda	887														

Mikilvægiseinkunn (0-100)

Mikilvægiseinkunnin er reiknuð út frá 10 efstu sætunum (þó einungis séu 5 sýnd í töflunni hér að ofan). Eftirfarandi formúla er notuð við útreikninga: ((„Mestu máli“ * 100)+(„Næst mestu máli“ * 90)+(„Þriðja mestu máli“ * 80)+(„Fjórða mestu máli“ * 70) + („Fimmta mestu máli“ * 60)) og svo koll af kolli upp í tíunda mestu máli/Fjöldi svara í „Mestu máli“.

Spurning 2

Fólk getur haft ólíkar skoðanir á því hvernig samfélagið eigi að vera skipulagt. Hér að neðan er listi af þáttum sem margir telja að einkenni góð samfélög. Vinsamlega raðaðu þeim eftir mikilvægi þeirra út frá því hvað þér finnst skipta mestu fyrir samfélag.

Greiningar

	Fjöldi svar-enda	Heilsa	Húsnæði	Menntun	Atvinna	Lýðræði	Jöfnuður	Öryggi
Kyn								
Karlar	394	68	49	50	46	40	34	35
Konur	408	78	57	54	43	38	36	33
Aldur								
18-24 ára	100	60	27	63	42	44	30	52
25-34 ára	130	72	55	51	43	35	26	42
35-44 ára	133	72	60	56	45	34	35	29
45-54 ára	135	73	54	51	49	40	31	34
55-64 ára	136	78	58	47	46	42	42	25
65 ára eða eldri	168	80	58	49	41	40	42	28
Búseta								
Reykjavík	292	74	53	51	37	38	37	33
Nágrannasv.félög R.víkur	225	69	55	55	42	40	36	33
Önnur sveitarfélög	284	76	52	51	53	40	32	36
Fjölskyldutekjur								
Lægri en 400 þúsund	69	68	56	43	39	41	43	28
400 til 549 þúsund	80	75	68	42	37	43	36	36
550 til 799 þúsund	118	80	55	54	45	34	39	35
800 til 999 þúsund	104	68	47	52	49	44	34	33
Milljón til 1.249 þúsund	103	66	53	59	44	39	39	40
1.250 til 1.499 þúsund	59	74	51	57	46	36	36	25
1.500 þúsund eða hærrí	104	72	43	55	47	38	22	40
Menntun								
Grunnskólapróf	199	74	60	45	47	38	40	34
Framhaldsskólapróf	303	74	52	53	45	39	32	38
Háskólapróf	256	72	49	58	40	40	35	33
Hvað af eftirfarandi lýsir best stöðu þinni á vinnumarkaði?								
Launþegi	460	74	56	52	48	38	35	35
Atvinnurekandi/sjálfst. starfandi	69	75	53	53	47	43	26	32
Í vinnu og námi/Í námi	87	60	33	62	39	41	30	49
Á eftirlaunum	101	82	58	47	36	41	39	28
Annað	74	73	55	57	38	41	41	25
Lífsskeiðshópar								
Búa einir - 18 til 34 ára	82	64	40	59	41	42	27	58
Búa einir - 35 til 66 ára	79	72	65	42	43	39	48	25
Barnlaus pör - 18 til 45 ára	40	73	44	55	53	29	40	28
Ungir foreldrar - 18 til 45 ára	219	70	53	55	43	37	28	39
Eldri foreldrar - 46 til 66 ára	80	81	53	53	38	39	36	31
Barnlaus pör - 46 til 66 ára	146	74	54	50	54	39	37	29
Lífeyrisaldur - 67 ára+	132	81	58	49	39	42	41	28

Þar sem einkunn eru feitletruð og lituð með bláu er marktækur munur á milli hópa

September 2019

Forsætisráðuneyti: Mælikvarðar um hagsæld og lífsgæði

Útgefandi: Forsætisráðuneyti

Stjórnarráðshúsinu við Lækjargötu

101 Reykjavík

Sími: 545 8400

Veffang: forsaetisraduneyti.is

Netfang: postur@for.stjr.is

Umbrot og textavinnsla: Magnús Valur Pálsson

Forsíðumynd: Ragnar Th. Sigurðsson

© 2019 Forsætisráðuneyti

ISBN 978-9935-482-10-5